

A tartalomról:

Patai József: Bialik-napok Tel-Avivban — Zimmermann Cecile (Páris): Tárgytalan festészet — Vihar Béla: Apám (Vers) — Patai József: Jeruzsálem iparosai — Csermely Gyula: Amióta a világ áll... — Dr. Agárdi Ferenc: Régi zsidók Kínában — P.: Ahron Halévy művészete — Schnur Imre: Produktív emléket Bialiknak — Somlyó Zoltán: Nevetés... (Vers) — Somlyó Zoltán: A tóra ünnepén... (Vers) — Dr. Rózsa Ignác: A foglalkozásokban való arányos eloszlás problémája a zsidóságban — Sass Irén: Ezékiel a hűtlen pásztorokról (Vers) — Munkácsi Ernő: A livornói zsidó kultúra — Vihar Béla: Varsói jiddis színésznőhöz (Vers) — P. J.: „Utálok a gazdag zsidókat...” — A német zsidó ifjúság útja — Baltazár püspök cikke a fajörületről — Tíz év alatt negyedmillió utas Palesztinába — Új könyvek — Tollhegyről — Zsidó humor — Krónika és szemle — Két műmelléklet és harmincöt illusztráció

LETULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRSADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Zene!

GRAMOFÓN

HEGEDŰ

RÁDIÓ

ZONGORA

MINDEN HANGSZER

Sternberg

KIRÁLYI UDVARI HANGSZERGYÁR

VII, RÁKÓCZI-ÚT 60

SAJÁT PALOTA

ARJEGYZÉK INGYEN! FIZESSEN ELŐ ÉVI 1.- P-ért A LEGGAZDAGABB TARTALMU, KÉPEKKEL ILLUSZTRÁLT STERNBERG HIRADÓRA
NAGY PÁLYÁZATOK, HATALMAS DIJAKKAL AZ ELŐFIZETŐK RÉSZÉRE.

F. FÜRTH MARGIT

„KERESZTÚTON“

Ára 2.- pengő. Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

Tábla- és tükörüveg
nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14*

Pollák Sarolta

kozmetikus

Andrássy-út 32. I. emelet. Telefon: 157-98

Szépségápolás

Villanyos szőrtelenítés. Szemölcs-
irtás. Q u a r z.

„Miracle“

hajeltávolító szétküldése uta-
sítással. „Miracle“ szépségápoló-
szerek. (Kérjen prospektust) 25 éves működés.

SIREMLÉKEK

legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KÖFARAGÓMESTER

SIRKÖRAKTÁRÁBAN

V., Rudolf tér 3. (Pozsonyi út 1-3. sz. melletti ház)

Fűzőt, gumiharisnyát,
g u m i f ű z ő t
vásároljon bizalommal
a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 16
Kossuth Lajos-u. 8
Nagymező-utca 16
Üllői-út 40
Alkotás-utca 1/a
Krisztina-tér 3
Ujpest, Árpád-út 67
Kispest, Üllői-út 119

*Henry Valeusi (Páris): Toledo — Greco otthona
Cecile Zimmermann : Tárgytalan festészet c. cikkéhez*

A Mult és Jövő 1935 júniusi műmelléklete

Ahron Halévy: Jeruzsálem

Ahron Halévy: Tiberias

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXV. ÉVFOLYAM, 1935 JUNIUS

PATAI JÓZSEF: BIALIK-NAPOK TEL-AVIVBAN

A palesztinai „prosperity“ zsongó zajából temp-
lomi áhítatba vittek bele a „Bialik-napok“.

Ott állt ez a templom is, ahol nemrég a zsidó
ifjúság vonult fel a világ minden tájáról és kék-fehér
zászlók lengettek üdvözlést távoli tengerek és föl-
dek felé. Hogy változik, idomul, hasonul a hangulata
ennek a térnek, a tengerbe torkoló Jarkon sarkán.
Nemrég ezüst szárnyú repülő teve lebegett fölötté
jelképül, kereskedelmi lobogóktól körüllengve. Kö-
zel-keleti kiállításra gyülekeztek rajta népek és nem-
zetek vállalkozói és az ifjú Palesztina dacos büszke-
séggel mutatta rövid néhány esztendő alatt fölfej-
lesztett iparát, új gyártmányait, hazai termését. És
alig néhány hete, hogy a kincses Holttenger só-párol-
gójának hirdetőjéül felállított és otffejtett hatalmas
sóbálvány bámulva nézhette az új nemzedék válo-
gatott csapatainak felvonulását a különböző államok
pavillon-sorai között, hogy a nagy arénán százezer
lelkes szem láttára tüntessenek az újjászületés feltá-
madó ereje mellett, mialatt a szimbolikus kék-fehér
toronyból kibocsátott galambseregek a béke hírnö-
keiként röpködtek a fejek fölött... Most a „Hazai
termés“ pavillonja fekete lepellel van bevonva. Min-
denfelé fekete zászlók jelzik a gyászt, a komor hódol-
latot és kegyeletet a nemzet költője iránt. És az el-
határozást, hogy teljesíteni akarják a nagy halott tes-
tamentumát. Tüntetés ez is. Az izomerő világver-
senye után a szellemi erő tornája, a testfejlesztő sport-
teljesítmények szabadtéri játéka után a lélek titokza-
tos útját megvilágító alkotásoknak demonstrálása.

Egészséges gondolat volt a „Bialik-napok“ meg-
rendezése a „Makkabija“ napjai után. Test és lélek
versengéséről szólnak régi héber poémák. Mintha ez
elevenedett volna meg most az új héber városban. És
Tel-Aviv megmutatta, hogy nemcsak karnevál és pu-
rimi parádé, nemcsak ipar, üzlet, telek, ház, vásár,
spekuláció mozgatja meg a tömegeit, hanem az Írás
népének, tradícióihoz híven, talpra tudja állítani a
könyv is, a költő hívó lelke, halhatatlan szelleme.

Ezrek és tízezrek zarándokoltak ki a városból a
„Taaruchá“-ba, a Bialik-kiállításba. És aki „zsidó
fegyelmetlenség“-ről szokott beszélni, az ellenkező-
jét tanulhatta meg az egymást követő tel-avivi ünne-
pések alatt. Szinte minden rendőri segítség nélkül

önmagát fegyelmezte és rendezte a Makabijah ötven-
ezer nézője. Az autóbuszok állomásain minden fel-
szólítás nélkül sorba állanak, sokszor hosszú kígyó-
sort alkotnak az emberek, mindenki türelmesen vár,
senki se tolong előre. „Jés tór“ (Sorakozás van) —
úgy hangzik, mintha a tízparancsolat egyike volna,
amit semmi körülmények közt sem szabad megszegni,
különben felbomlik a világrend. Így néhány perc
alatt lebonyolódik a legkomplikáltabb forgalom.

Sorakozva megyünk be a nagy pavillonba és
mélységes megindultság fogja el a szívünket. Feketé-
vel borított falak fogadnak, döbbenetes, sötét némaság-
ban. És fönt a keleti oldalon mintha koporsóból ki-
emelkedne a költő halotti maszkja. Halvány napsugár
mintha glóriát vonna a feje köré és ellágyítaná arcá-
nak fájó vonásait. Honnan süt a nap a költő homlo-
kára? Mikor köröskörül minden rést elzárnak a
fekete kárpitok. Fölnézek a magasba. Feketébe bo-
rult ott is minden. Csak ekkor eszmélek reá, hogy
szférikusán halk gyászakkordok szüremlenek át a
fekete lepleken, mintha a mennyezet és a falak is
sírnanak. Könnyek tolnak a szembe. És e fátyolon
át még misztikusabbnak hat a fény a költő halotti
maszkján. Szüksége van-e a gyásznak a modern tech-
nikára, rejtett reflektorokra és lemezekre? De min-
denki könnyeit törölve megy a további termekbe,
ahol már az élő Bialik áll előtte.

A bejáraton két fekete oszlopon fehér betűkkel
Bialik búcsúversének megrázó sorai:

*„S megcsókoltam testvéreimet
A búcsú csókjával, egész erőmmel,
Lélek-kiszívásig és elmúlásig
S megcsókoltam az ajtók minden félfáját,
S búcsút vettem szívemben
Kevés napjaimnak árnyékaitól,
Mik rejtözve, némán álltak a ház falain...“*

Amint túllépünk az oszlopokon, találkozunk
Bialikkal, egyéniségének minden változatában. Előbb
a személyes emlékek. Dolgozószobája. A költő mű-
helye. Majd életének sok-sok állomása fényképekben,
könyvekben, kézírásokban, levelekben, ujságkivágá-
sokban. A falon a spanyol akadémia díszoklevele,
vagy a fénykép Tolstojjal, szinte eltűnik a sok-sok

kedves felvétel között. Bialik és ölében egy gyermek. Bialik a játszó kicsinyek között. A költő nélkülözötte a gyermekáldást, de Tel-Aviv minden gyermekét imádta. Nekik írta a vitrinekben látható gyermekverses könyveket a sok rajzzal és kottával. Egyik terem tele Bialik-portrékkal, grafikában, olajfestményekben és szobrokban. Minden művész másképp látta a költőt, még ugyanabban a korban is. Ahogy másképp látta a költő is önmagát a könny és fény szivárványos változatában.

Megrendítők az üveg alatt olvasható levelek. Csupa vallomás és tépelődés. Dubnovhoz írt egyik levelében kiönti lelke fájdalmát a hosszú hallgatás miatt, amelyet a történetíró lustaságnak korholt, amikor „dalolnia kellene Judáról, mely vérében fetreng Európa keletén.“ S Bialik válasza: „*A dicsőség kötelez*“ — írod leveledben. Ez az, ami megremegteti csontjaimat. Nem vagyok a „kötelesség“ és járomhúzás embere. Ha valóban kiválasztott Isten engem, üres nádat, hogy furulyája legyek — mi vagyok én és mi az én erőm? Élesszen szájának szele és ujjának érintése szólaltasson meg. Nekem elég, hogy élek és látom a nap sugarát és a fű zöldjét...“

De az időleges „hallgatások“ mellett is rengeteg, amit alkotott. Íme, terem terem után: Bialik a költő, Bialik a prózaíró, Bialik a műfordító, Bialik a szerkesztő, Bialik a tudós, Bialik a héber költők összegyűjtője, Bialik az Agáda, a zsidó legendakincs átdolgozója stb., stb. És a hatás? A nemcsak héberül, de minden európai nyelven megjelent óriási Bialik-irodalom. (Itt talákoztam többször önmagammal is.) És a falakon mindenütt a köztudatba átment Bialik-tanítások:

„Minden népnek annyi ég van a feje felett, mint amennyi a föld a lába alatt.“

„A zsidó nép politikai sorsát is a zsidó kultúrához való viszonya szabja meg.“

„A Szentföld adott nekünk örökségül egy kis könyvet s talán éppen ez a könyv fogja nekünk visszaadni a Szentföldet...“

De Bialik művein kívül felvonultatják a „Bialik-napok“ a palesztinai héber kultúrának, irodalomnak, művészetnek egész fejlődését, könyvekben, szemelvényekben, képekben, grafikonokban, plakátokban, röpiratokban. „*נודי התרבות* „*A kultúra viszontagságai*“ a címe az egyik impozáns gyűjteménynek, amely a régi és az új harcát, letűnő és feltűnő szellemi áramlatok összeütközését, hullámlását és a modern zsidóság kikristályosodását mutatja be. Milyen fanatikus harcokon keresztül jutott el a palesztinai héber iskolaügy mai magas színvonalához, a legmaibb falusi gyermekkerttől a jeruzsálemi Egyetemig. És milyen feladatot teljesített a sajtó, melynek fejlődését bámulatos számok szemléltetik! Jutott hely a harcban a humornak és szatírának is. A sok viszontagság között a nevetésnek, a kacagásnak is. Erről külön terem tanuskodik. „*Gyermekek írnak*“ egy másik gyűjtemény címe, amely egyben a hajdani közmondást is igazolja: „Erec Jisrael levegője okosít.“

S látványosság maga a nézőközönség is. Chalucinges ifjú munkások és szakállas öreg zsidók, perzselt

arcú földművesek és kék fejkendő falusi parasztszemecskék, akik oly büszkén viselik parasztiságuknak e lobogóját a fejükön, megkülönböztetésül a városi kalapos dámáktól. És mind, mind ismerője, olvasója, rajongója Bialiknak, irodalomnak.

Este holdvilágnál és fáklyafénynél került bemutatásra a „*Bialik-vízió*“, amely grandiózus képbe foglalta és megelevenítette Bialik költészetének egész lényegét. A „*Habimah*“ színházi rendezése saját művészi fejlődésének is hatalmas monumentumot állított vele. Lépcsőfokok vezetnek egy torony tetejére és a tömeg — körülbelül ezren szerepeltek — ifjak, öregek, férfiak, asszonyok csoportokban haladtak fölfelé égő gyertyákkal, lélekmécsekkal a kezükben. Bánatosan hallgatják a gyászéneket, amely megtölti a levegőt: „Volt egy ember és nincs többé...“ A lélekmécs elalszik, „*Éjjéli imák*“ kelnek, nyöszörögnek, imafosztlányok röpködnek a misztikus félhomályban és kibontakozik a „*Tűztekeres*“ lángoló betűivel, izzó mondataival. Fönt a hullámló lángok fölött felhangzik a tisztaszemű ifjú fohásza: „Irgalom Istene, ne oltsd el utolsó parazsodat...“ És lentről fölzeng, mint egy vigasztaló visszhang: „Még fennmaradt egy lobbanó parázs...“ És kigyúl a „*Maszmid*“ mécsese és fájó, vérző talmudének rezeg az ürben. Újabb tömegek törnek a torony teteje felé. Menekülés az üldözések elől, „az öldöklések városából“. Fényt, fényt keresnek és szabadságot. Felcsendül a *Madár dala*, mely hírt hoz Cijon hegyeiről... A feltámadás harsonája hangzik messziről, a tömeg egyre rohan föl, föl, építő szerszámokkal. Az egész nép egyesül az építés szent áhításában. Táncolva lejtnek lépcsőről-lépcsőre, fokról-fokra a csúcs felé. „Áldottak legyenek a kezek“ — hangzik a himnus és a magasban a ragyogó szemű ifjú áll a győzelem fáklyájával a kezében...

Ezer lelkes szereplő a lépcsőfokokon s tízezer meghatott néző a szabadtéren, a csillagos égboltozat alatt, oratóriumok, zenekarok, szavalókórusok harmónikus együttese — jelezte a Bialik lelke előtt lerótt hódolat méreteit és egyben a telavivi zsidóság kultúr-színvonalának fokát. A „szellemi tüntetés“ méltó volt a „testi tüntetéshez“. A „*Muskel-Judentum*“, miről Nordau és Herzl álmodtak és a „szellemi centrum“, miről Achad Haam és Bialik ábrándoztak, — egymásra találtak és segítik, erősítik és kiegészítik egymást, hogy egészséges nemzedék támadjon az ősök földjén.

Őszintén bevallom, féltem a Bialik-napoktól. Hogy a „prosperity“ zajlása elsodorja, hogy Tel-Aviv ijesztőn rohanó „amerikanizmusa“ félrelöki és a vége csalódás lesz a könyv népében. És talán éppen itt az első zsidó városban, hol az élő Bialik állandó, eleven tüntetés volt a héber kultúra mellett, fogják cserbenhagyni a halott Bialikot és végrendeletét. Az első „Bialik-nap“ megoldott mindent. Az optimistáknak volt igaza. Népet, mely így jár búcsút költőhöz, kultúrához, nem kell féltetni. Csak folytatni kell a munkát ezen a vonalon, világító például az egész diaszpóra zsidóságának is. Áldás a kezekre, melyek a Bialik-napokat rendezték.

ZIMMERMANN CECILE (PÁRIS): TÁRGYTALAN FESTÉSZET

A festőművészet esztétikai teóriák hatása alatt — épp úgy, mint minden más kulturális mozgalom — állandó alakulásnak van alávetve. Mint művészet, amióta akadémiából szabad művészetté fejlődött, különböző irányok felé ágazódott, különösképpen az impresszionizmus nagy diadala után. Azóta egy egész seregre való „izmus“ és különböző vita és teória következtében a „l'art pour l'art“ művészeti irány hatásában új sugarakat, utakat nyitott meg.

Ezeknek az új irányoknak egyike ez a festészeti kifejezési mód, melyet Klausz Ernő, a Párizsban élő magyar festőművész, aki egyébként a párizsi operának nagyhírű díszlettervezője is, „Tárgytalan festészet“-nek keresztelt el. Ősmerjük el, ez a kifejezési forma nem teljesen helytálló, mert mihelyest elnevezünk valamit, már elősmertük a tárgyát is — még ha nem is fizikai objektív valamiről is van szó. Légyen az „Küzdelem“, „Szüzesség“, avagy egy „tanulmány“, mi több, egy város szintetikus reprezentálása (Valeusi „Toledo“-ja), a címe már a kép tárgya is.

Klausz elnevezésének rációja e festészeti kifejezőmód gyakorlati alkalmazásában keresendő. Ugyanis a Klausz Ernő művészeti megnyilvánulásai nem faldíszítő dekorációul szolgálnak — hanem, akárcsak a zene, — mely a fül halló érzékeire időbeli varázst gyakorol, vetített, avagy lapozott partituras, a szem látó idegeinek a zenéje. Ő volt az, aki a festőművészetet a tér- és időbeli megoldással gazdagította és ezáltal a párizsi művészvilágban elismerést is aratott.

Franciául a festők e csoportjának „Les artistes musicalistes“ a hivatalos elnevezése és idén rendezte második sikeres kiállítását Henry Valeusi elnökük agilis rendezésében.

A „muzikalista“ festők tendenciája a zenei komplexum felé törekszik. Azért hát maradjunk tán ezúttal e kifejezési forma mellett mi is, mert valljuk be, e második „Salon“ kiállításában az ember önkéntelenül is egy új Isten-ség templomában érezte magát, és az exotikus, ismeretlenség sohse látottság érzetével, bizonyos megilletődéssel és nem minden emóció nélkül nézte e vonalak, formák, harmónikus, a színek melodikus, az érzékekre gyújtólag ható játékát, egyik teremből a másikba járva, a nagy csöndben.

Ha elemezni akarnók e festőművészet ez ágát és végig futunk fejlődési ciklusain, akaratlanul is Pater Walter szavai jutnak eszünkbe: „Az individuális genius mindenütt a tér és idő viszonyai között alkot“. Íme korunk, mely pszichológiailag és filozófiailag is keresi a kulturális mozgalmaknak okozatait. Nem erre vall-e irodalmunknak a biográfiák felé való hajlása? És íme a művészete! Nem spontán kifejezési megnyilvánulásai a látottaknak, mint eddigelé, nem elbeszélő festészet, mint a keresztény művészeté, emberekkel, ismert, sokat látott és megnevezett formákkal, hegyekkel, tájakkal, architektúrával, hanem az anyagi impressziók, fölépítettsége az illogikus, érzett valaminek a logikájává. Töredékek, részletek, emlékezősések és látások harmónikus egyvelege. Mindez beszél a vonalaival és zenél a színeivel, foltjaival.

Már helyben is vagyunk. Beszél a harmónikus poézisával s zenél susogó, meleg színeivel. Wagner írja valahol, hogy a művészetek fuzionálnak egymással. Beethoven meg meg is mondja, hogy festői kompozíciókat lát, mielőtt azokat zenévé formálja. Baudelaire viszont a következőket mondja: „La bonne manière de savoir si un tableau est mélodieux, est de le regarder d'assez loin pour si en comprendre ni le sujet ni les lignes — s'il est mélodieux il a déjà un sens“ — (íme csirájában a muzikalisták kiinduló-

pontja). Baudelaire ezt az 1846-iki Salon-ról írt kritikájában mondja.

Pater Walter a Renaissance-ról írott munkájában ugyancsak erős párhuzamot von az egyes művészetek közt, sőt ki is fejezi, hogy „minden művészet kivétel nélkül a tiszta zene felé törekszik“, azaz célja az anyag és a forma föltétlen összeolvadása.

Így hát ez az irányzat nem is oly új, mint hinnők. Mégis újszerűleg hat, dacára annak, hogy a kubizmus, surrealizmus már megszoktatta szemünket a fölbontásokra és újra összetételekre. De amíg azok genetikus fölbontásukkal rombolnak a fölépítettségben, a muzikalisták vonalak, színek kombinációjában fölépítenek vizionális valamit, amely elrendezésében zeneileg hat. Ritmus, poézis keresése, érzékekre való hatásában, rezonanciájában is közös a zenei megnyilvánulásokkal.

A zene, mint az architektúra, akárcsak a muzikalisták festészetének kifejezőmódja — tudományos agymunka, mely a benső dinamizmusra épít, ez esetben a festői kifejezőmódban, vonalak, színek elrendezésében, az érzékekre ható erejében, minden magyarázat nélkül.

Hány ember van, különösen az intellektuális pályán mozgók közt, akire a zene semminemű hatást sem gyakorol. Valószínűleg hallóidegük fogyatékosága folytán — viszont minden, ami a látóidegekkel van összefüggésben, művészi megnyilvánulásaiban extatikus gyönyört ébreszt benne, legyen az a legmerészebb kubista, vagy surrealista valami, érthetetlen tárgyában, mégis megállásra készíti.

Strukturális fölépítettségében éppúgy van klaviatúrája, mint skálája a technikusa részére és a színek nyelvének ismerete éppúgy előzetes képzettséget kíván, akárcsak a zenében. Így a sárga = a fény, vígság színe, a vörös a tűzé, az erőé, a hévé, a kék hűvössége a távolságé, a tisztaságé, akárcsak a fehér, a lilium jelképe, mely az ár-

Klausz Ernő (Páris): Etude

tatlanságé is és hidege a hónap és a csönd halálos leple. Azután a komor színek a mély hangoknak felelnek meg, a magas hangok viszont a vidámságot jelképező színekben vannak kifejezve, úgyszintén a felső skála a fény, a világosság mennyei birodalma felé irányul, a barna tónusú színek a fúvó hangszernek felelnek meg és aszerint, ahogy világosodnak a sárga felé, válnak mind könnyedebbé, viszont amikor már a kékbe csap át, a furulya, míg az ezüstösen fehér már a hárfa zenéjét szuggerálja. A crescendo és diminendo a vonalak hol eltávolodásával, hol egymáshoz való közelségével van vázolva — a stacato erős, merész ecsetkezelés, mely árnyékol, akaszt; a legato olvadó, egymásbefolyása a színeknek és vonalaknak.

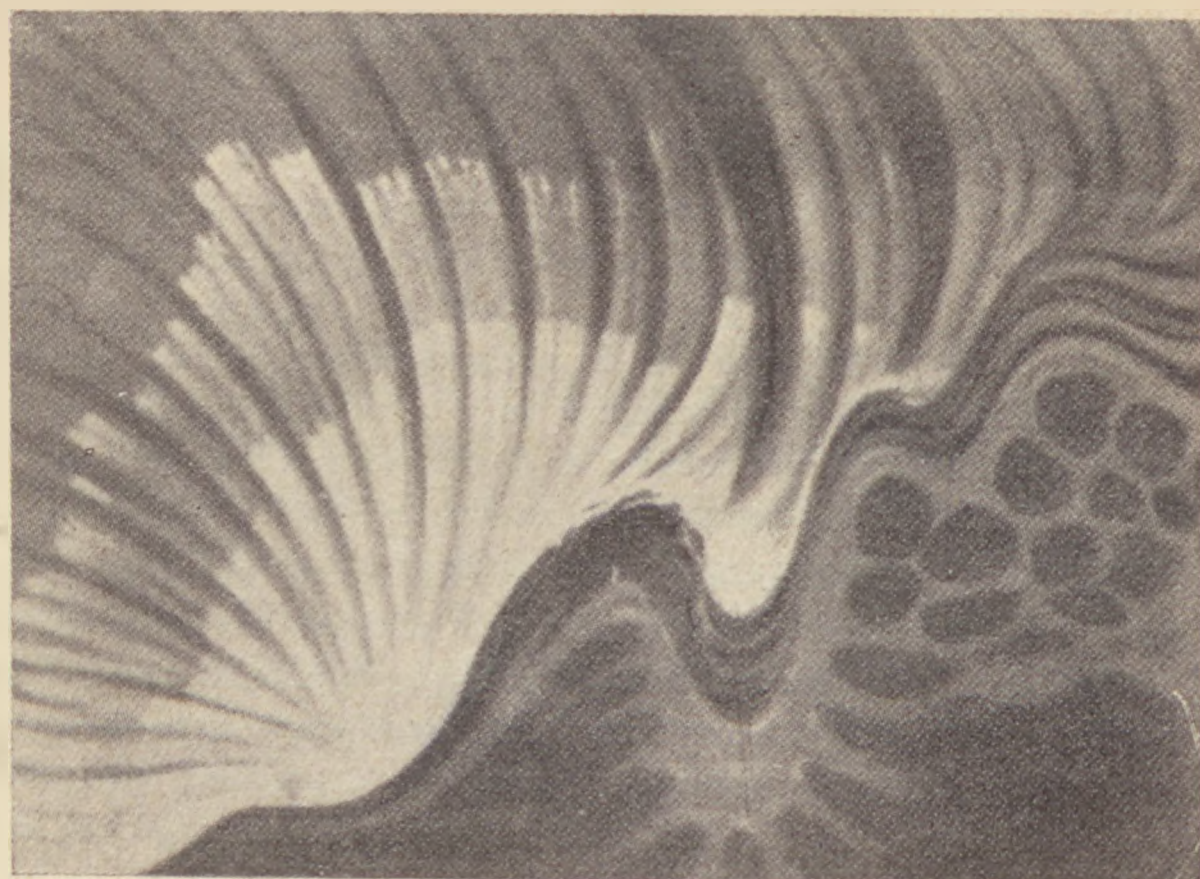
Mint látjuk, egy valóságos új és ezúttal néma hangszer, mely a színskálával hat és vonalvezetése a melódiája.

E hangtalan zene megalkotása két zsidó érdeme. Henry Valeusit, az Algirből származó francia zsidót és Klausz Ernőt, a talajt vesztett magyar zsidót Párizsban hozta össze a közös múzsa. Véletlene-e a sorsnak, avagy atavisztikus megnyilvánulása a filozófia felé hajló, talmudtanuló zsidó természetnek?

Henry Valeusi „Toledo“-ja kifejezési formájában, színskálájával szintézise a festészetnek és a zenének. A Klausz által alkalmazott tér- és időbeli kifejezésmódjával valóságos Ariadne-fonalát adja a néző szemébe, mellyel quasi egész toledói tartózkodását impressivite — Greco-val való foglalkozását szuggerálja egy sík felületen. Minden van ebben a képben, ami Toledo-val és Greco-val kapcsolatos. Hogy mondanivalójával világosabbá, megértőbbé legyen, a

Klausz Ernő: Szüzesség — Keuschheit
Cecile Zimmermann Tárgytalan festészet c. cikkéhez

Klausz Ernő (Páris): Etude

kiindulópontban teszi szignatúráját. Ebben a képben az érkezési kapunál, — onnét visz az út a zsinagógába, mely fölött ott a Mózes törvénytáblája, — míg a másik oldalon az arabok mecsetje félholdjával, középtűt a mindkettőt uraló hatalmas katedrális keresztet, a püspöki sisakkal és a távolban Greco házával... Az út Ariadne-fonala visz mindenfelé, — zsong, zenél ez a kép Toledo-ról és Greco-ról.

Klausz Ernő művészete, muzsikája más irányú, mint a Valeusié. Klausz nem regél, csak a színeivel, fantasztikus, mágikus figuráival a klaviatúra egyik végétől a másikba csapó színtutámaival — miközben háromkötetes „partitúráját“ lapozgatja — valóságos extázisban tartja a hangtalan muzsikát néző közönséget. E képsorozat „tárgytalanságában“, a maga nemében külön is egyedülálló valami és minden „nézőjéből“ az elragadtatás gyönyörét váltotta ki és tartotta varázslata alatt az embert. Az itt közölt három tanulmánya is a partitúrából való — mint látjuk jelek, melyek így önmagukban alig fejeznek ki valamit.

Klausz e művészeti kifejezésmódot a párizsi operánál is gyakorlatba vitte. Először vetített dekorációival a Berlioz Faust elítéltetésében, mellyel valósággal lázba hozta Párizs közönségét és állandó telt házat biztosított az igazgatónak, míg a saját részéről megalapozta hírnevét. Azután meg a „Hamlet“ dekorációival keltett méltó föltűnést szintétikusan finom megoldásaival, mely által a művészi összehatást óriási emelte. Megemlékezésre méltó, hogy Thomasnak gyöngé operája legfőképp szín- és képhatásaival vonzotta a közönséget. Ezúttal a dekoráció volt a muzsika.

Most is egy nagyobb szabású kísérletén dolgozik Klausz Ernő, amelyikkel ugyancsak az opera keretében lép majd a nyilvánosság elé.

VIHAR BÉLA: APÁM

Apám, te állsz egy kapu előtt
felemeled karodat
kicsiny vagy
és ősz szakállad van
parancsokban és szokásokban élsz
mozdulataid békességes emberektől hoztad el,
te az én apám vagy és csendesen is mosolyogsz
egymás felé bölintünk az időkben, mint a fa,
két fa
két bánat
két zsidó.

Csónakázás a Genezáreth tavaⁿ (Binetter József szentföldi felvételeiből)

PATAI JÓZSEF: JERUZSÁLEM IPAROSAI

A CIPŐTISZTÍTÓ KABBALISTA

Féllábon állva, féllábbal a levegőben lógva, vagy a kis fatalpra támaszkodva, igyekszem az egyensúlyomat fenntartani. Lent a földön pedig, biztos talajon, maga alá vetett lábakkal ül a cipőtisztító témani, a „mecachcéach“, vagy jemenita kiejtéssel: meszachszeach naialájim“ és az ut porát igyekszik eltávolítani kifényesítendő saruimról. Külön iparág ez Palesztinában és a hotelek szívesen engedik át a különféle keleti típusú, yemeni, bagdadi, mugrabi zsidóknak. Különösen, mikor ez a vendégek számlájára megy. Elvégre fél piasztert (12—13 fillért) lehet áldozni a jótékonyág oltárán is. Csak pészach előtt szoktunk fel az árat egy egész piaszterre. Hiszen ilyenkor sokkal több a kiadás. Nem a cipőfényesítő anyagra, szappanra, benzinre, de macoszra, borra és az elmaradhatatlan ünnepi vendégre.

A temani keveri a fényesítőt és közben héber zsolnárt mormol: „Felemelem szemeimet a hegyek felé, honnan jövend segítségem?“ Talán ezzel a zsolnárral az ajkán járt a délarábiai hegyek között is, amikor átszökött Ibn Jachja fejedelem kegyetlen rendeletei elől a Szentföld felé. „Segítségem az Örökkévalótól, aki alkotta az eget és a földet.“ Halkan dudorássza a héber éneket sajátos nazális hangján. Egyszerre csak, mikor kezével már megfogta a cipőt, hirtelen abbahagyja az éneket.

— Miért nem énekelsz tovább, témani testvér? — kérdelem lehajolva.

— Mert ha megfogtam a cipőt, már tisztátlan a kezem és csak tiszta kézzel szabad az Úr dicséretét mondani.

— Hát akkor beszélj arról, hogyan jöttetek ide Palesztinába?

— Hosszú történet volna ez, Uram. Ha visszagon-dolok reá, égnék mered a hajam szála. De baruch hasém, áldott legyen az Ő neve, hogy itthon vagyunk.

A temani reám mereszti egy pillanatra sötét szemeit

és mintha bennük égne hosszú éjszakai vándorlások, veszélyek és viszontagságok tragédiája. De csakhamar belefog ördögös ügyességű munkájába. A két keze úgy jár, mint a szövőszék motollája. Közbe-közbe valami héber mondatot mormol.

— Olam ze lo sove klum. Ez a világ nem ér semmit; Uram.

— És melyik világ jobb? — kérdelem.

— Olam habá! A Túlvilág! Az „olam haze“ az itteni világ nem ér semmit. Az ember dolgozik, eszik és meghal. De akinek esze van, biztosítja magát, hogy bejusson majd a Gan Édenbe, a Mennyországba.

— Hogyan lehet ezt biztosítani? — kérdelem.

— Nagyon egyszerűen. Ha az ember egyenes uton jár, nem gögösködik, de jószívű, jószemű és nem irigy és tisztán tartja a testét és a lelkét.

Pár pillanat alatt elkészül a művével. Egy kis üvegből vizet önt az ujjai hegyére, beletörli fényes kabátjába, aztán folytatja a zsolnárt: „Ne engedje inogni a lábaidat és ne szunyadjon a te őriződ. Ime az Úr a te árnyékok, jobbod mellett, vigyázza kimeneteled és bejöveteled mostantól mindörökké...“

Hirtelen abbahagyja a zsolnáréneket és hozzám fordul:

— Tudod-e, uram, mit jelent ez a zsolnártvers? „Isten vigyázzon a kimeneteledre“, mikor a lélek kimegy a világba, és ezer veszély fenyegeti, hogy beszennyeződik ebben az emberi életben és por meg sár tapad hozzá, mint ehhez a fényes saruhoz itt, amikor újra kilépsz vele az útra. És vigyázzon a bemeneteledre“, amikor a lélek már bement a lelkek égi csarnokába, hogy ott maradjon örökké és ne kelljen többé lejönnie erre a földre, új vándorútra...

— Ez a kabala tanítása, mondom, és kitől tanultad ezt, témani testvér?

A temani hirtelen feláll, szemeit az ég felé emeli:

— A Mindenható nyugosztalja őt az égen, Salim al Sabazi a mi mesterünk, áldott legyen az emléke.

Ámen! — mondom rá és búcsút veszek a jemenitától:

— Itt egy piaszter a fényesítésért és egy piaszter a szép tanításért.

— Chász vechalila! tiltakozik a yemeni hevesen. Tanításért tilos bármit is elfogadni. Szól az Úr: amint én ingyen tanítottalak benneteket a Szinájhegyén, ti is ingyen adjátok tovább tanításaimat.

— De azért csak fogadd el, — mondom — nagyon kérlek, testvér kérését nem szabad megtagadni.

— Így nem fogadhatom el, felel a témani komoly hangon, legfeljebb ha kijelented, hogy mert pészach előtt van, azért két piasztert akarsz fizetni a cipőfényesítésért...

— Jól van, kijelentem, hogy munkabér a második piaszter is.

— Chag szaméach! Boldog ünnepet! — felel boldogan a témani és viszi tovább mozgó műhelyét az ulam Cijon felé.

A SZEFÁRD BORBÉLY

Se cégtábla, se réztányér. Csak az ajtó üvegén olvasható középnagyágú héber betűkkel a foglalkozást jelző מְסַפְּרָה és alatta, jóval kisebb betűkkel, szerényen a tulajdonos neve: רַחֲמִים ח' נְחֵמָה. Ami annyit jelent, mint *Irgalom Élő Vigasz*. Nehéz megállapítani, mennyi ebből a családi név és mennyi a külön tulajdon. De a hangzása valahogyan régi századok levegőjét varázsolja a csipkés, tiszta üvegtáblára. Nevek, amik eseményekhez fűződhetnek valamikor. Amikor irgalomra, vigaszra volt szükség és az élet oly kétséges lehetett a bujdosásban, bolyongásban. Vagy talán ősi hagyomány a családban a foglalkozás és valamikor nemcsak az emberi fej külsejét ápolták, hanem az egész ember belsejét is. Orvos-borbélyok, akik minden bajra tudtak irgalmas gyógyszert, életmeghosszabbító vigaszt. Talán testet-lelket együtt kezelő „psychoanalizist” is gyakoroltak már. Nem is illenek ide cégjelzésül a réztányér. Itt inkább lehetne szimbólum egy kiakasztott bőrkötésű fóliáns. Bent a „műteremben” kis asztalon héber lapok, füzetek, folyóiratok. És bibliamagyarázó könyvek, nemcsak a vendégek számára, de magának a mesternek is a munkaszünetes percek kitöltésére és kihasználására.

Rachmim Cháj Nechama mester, mialatt rendbehozza a fejemen azt, ami még rendbehozható, állandóan magyaráz és fejteget. Pompás szefárd héberségét hallgatni külön gyönyörűség.

— Rabbi Jaakov Meir, a mi nagy chachamunk, az Úr éltesse és óvja, azt mondotta nekem tegnap, mikor a haját vágtam: „Te, te vagy az egyetlen ember a világon, aki előtt fedetlen fővel jelenek meg. A bíró előtt, a kormányzó előtt fedett fővel állok. De még a király előtt is. Hát még a királyok királyainak királya előtt! És előttem kénytelen vagyok letenni tarbusomat és fezemet...” És mit feleltem én erre? Azt mondtam: Rabbi, mit érek veled, hogy leveted előttem fejed külső díszét, ha nem feded fel előttem fejed belső díszét, a sok tudományt és bölcsességet, ami benne van?

— Annyira vágyol a tudásra, testvér? — kérdelem.

— Írva van, — feleli a borbély — „Mert íme ez a ti bölcsességetek és okosságotok a népek előtt...”

Aztán rögtön belefog a magyarázatba:

— Tudod-e, Uram, mit jelent ez a mondat? És főképp ez a kifejezés: „a népek előtt?” A zsidó nép okos és értelmes, de csak más népek között, ha más népekért dolgozik. Önmagának, mikor saját maga érdekeiről van szó, oda van minden bölcsessége. Mert magáért kellene dolgoznia itt Erec Jiszraelben és hol az okosság, hol a bölcsesség? Csupa párt és perpatvar. Pedig egy testvérnek kellene lennünk mindnyájunknak. „Azért pusztult el Jeruzsálem, mert nem volt benne béke” — mondják a bölcseink és most újra így kezdik.

— Talán túlnagy fontosságot tulajdonítasz az apró perpatvaroknak?!

— Nem, uram, ezen mulik minden. Ha a pártok, ahelyett, hogy gyorsan együtt építenének, civakodnak egymással, közben megerősödik az arab lakosság és nem lehet majd a munkát folytatni. Én itt születtem Jeruzsálemben és látom, mi lett az arabokból az utolsó húsz esztendőben. Persze, nehéz még a zsidókat utólélniök. De tanulnak ők is. Mikor Tel-Avivban megindult a keleti vásár, ők is rendeztek ilyesmit Jeruzsálemben. Ők is kaptak külön postahivatalt a kiállításba. De csakhamar bevonta a posta, mert nem volt semmi forgalom. Tel-Avivban még tíz tisztviselő se győzte a kiállítási posta munkáját. Az arab ujságok persze kitaláltak egy mesét, hogy azért zárták be a postájukat, mert ragaszkodtak ahhoz, hogy a kiállítás helyeiben tiszta arab bélyegek kerüljenek forgalomba, héber és angol felírások nélkül és ebbe a posta bele nem egyezett.

— No látod.

— Csakhogy, uram, az arabok is tanulnak. Ma még a zsidók írják a sok millió levelet Erec Jiszraelben. De most már az arab ifjúság is iskolába jár mindenütt és tanul írni, olvasni. És olvasni fogja ezeket az ujságokat itt és odakünn az ott szemben kiragasztott plakátokat, amelyeken cionisták és revizionisták veszekednek egymással és látni fogják, milyen gyengék vagyunk.

— Ők is veszekednek, az arabok. Az emberek természete a veszekedés.

— Ezért mondom, uram, ezen a világon csak egy segíthet, ha Isten megfogná a földet két szélén, megragadná és megrázná, hogy lehulljanak róla a gonoszok, ahogy Jób könyvében írva van. Olykor megteszi, hogy emlékezteti az embereket: látjátok, így is lehetséges. Ilyen jeladás volt a tiberiási árvíz és égszakadás, mely igazán csodának mondható. Vagy a sichei földrengés. Ilyenkor megijednek. De gyorsan felejtnek ám az emberek...

Sietnem kellett és nem értem rá sokáig hallgatni a borbély fejtegetéseit. Gyorsan elköszöntem. Odakünn észrevettem, hogy bennfelejtettem a botomat. Mikor visszamentem érte, a mester elfogott és minyárt elmondotta reá a rögtönzött kádenciát:

— Tudod-e, uram, hol van Mózes botja? Azt tudod, hogy a botot Ádám kapta az Úrtól támaszul,

amikor kiűzte a paradicsomból. Aztán öröklődött nemzedékről nemzedékre Mózesig, aki ezzel a bottal mivelte az egyiptomi csodákat, kettéhasította a tengert, vizet fakasztott a sziklából stb. Aztán öröklődött Dávid királyig, Jeremiás kivitte a fogságba, országból országba bolyongott a csodabot. És hol van most? Most Hitler kezébe adta Isten. Űti vele a zsidókat és ők csodákat mívelnek általa Erec Jisraelben.

A TUDÓS CIPÉSZ

A tudós cipész már nem volt olyan szenzáció számomra. Tudós szandálkészítővel már sűrűn találkoztam kétezer évvel ezelőtt a Talmud tarka világában. „Rabbi Jochanan ha-Szandalár“ régi jó ismerősöm volt. Csodákat tudott mívelni hajdani Galileában és ma is még elzarándokolnak abba a meroni barlangba, amelyben a szent szandálkészítő a bőroket áztatta. „Többet hallgattam Rabbi Akibát állva, mint te ülve“ — mondotta mérgesen a Talmudban világító rabbi Meirnek a vita hevében. De aztán felálltak és összecsókolódtak, mint igazi testvérek. Gyerekoromban nagyon szerettem is ezt a rabbi Jochanan ha-Szandalárt. El voltam ragadtatva a cselétől, hogy mikor a rómaiak elfogták R. Akibát s ő tudni akarta, mi a mesterének döntése egy halachikus kérdésben, házalónak öltözött és áruival a nyakában ment el R. Akiba börtönének ablaka előtt, hangosan kiáltva: „Kinek kell tű? Kinek kell cérna? Hogyan kell dönteni ebben...?“ És Rabbi Akiba kikiáltotta a börtönből: „Van-e erős? Igazi jó?“ És a szandálkészítő tudta, hogy a Mester döntése a feladott kérdésben az, hogy jó. Milyen kockázatos lehetett az ilyen séta a börtönfal előtt. Mikor R. Akibát lázadás miatt a rómaiak kivégezték, R. Jochanan el akarta hagyni Erec Jisraelt, de Szíriába érve, Cidonból visszafordult, visszahúzta őt a Szentföld szeretete.

Talán ilyen szandálkészítő ez a szépnevű עובדיה פרח vagy Istenszolga Virág is, akinek az ajtóüvegén ott díszeleg a סנדלריה (Szandlarija) szó. Csak-hogy mellette ott a jelző, amely biztosan nem volt meg R. Jochanan cégtábláján. לוקס Vagyis „Luxus.“ De ki tudja, talán akkor is volt kereslet a „luxuscipő“ iránt. Sőt talán akkor még be is illesztették azt a betétet, amelyből járásközben illatos parfüm freccsent kacér lábdobbanásra a női cipősarokból a járókelők felé, ami ellen Jesajás próféta annyi haraggal prédikált. Istenszolga Virág egyszerű férficipőt is készít, kitűnően és olcsón. Lehajol, mértéket vesz, vagy tízféle számot tart a fejében, a jobb- és ballábról, és mikor az egész művelettel elkészült, jegyzi csak be a könyvébe az összeseket egymásután.

— Nem vagy-e leszármazottja R. Jochanan Ha-szandlárnak, — kérdem tréfásan, — miután apád és nagyapád is Palesztina szülöttje.

— Nem tudom, uram, — felelé és rögtön reá-vágja — de tudom, R. Jochanan tanította: „Minden gyülekezet, mely az Ég nevében történik, fenn fog maradni és amely nem az Ég nevében történik, nem marad fenn.“

— Látom, hogy te is ezt választottad mottónak. A színes üvegtáblán ott áll: „Isten nevében dolgozunk

és sikerül.“ De miért festetted reá a táblára a Szarvast?

— Mert bölcseink szerint Erec Jisrael jelképe ez. „Miként a szarvas bőre nyúlik a szükséghez képest, Israel országa is tágul és tágul, hogy befogadja idejövő gyermekeit.“

— És nem félsz, uram, a konkurenciától, hogy túl sok szandlár jön az országba?

— Csak jöjjenek minél többen, csak gyülekezzenek az Ég nevében. „Egy teremtmény sem lép a másiknak határába, egy hajszálnyira sem“ — tanítja a Talmud. A határok meg vannak szabva.

— És mi az a sok összefüggéstelen betű ott a táblán egymás mellett?

— Találd ki, uram, ha tudós vagy — évődik velem a szandálkészítő. No de, minek törnéd a fejedet? Elmondom: Kezdőbetűi azoknak a terméseknek, miket Jákob atyánk küldött Józsefnek Egyiptomba a Föld aratásából: Balzsam, Méz, Lótus, Mandula, Dió, Fűszer. És a végén az לֶקֶי? Kezdőbetűi a mondatnak: „Segítségemben bízom, Örökkévaló.“ A többi betű a virágos tájkép körül József áldásának kezdőbetűi.

— És miért választottad az összes törzsek közül jelképnek éppen Józsefet?

— Mert József otthont talált Egyiptomban, majdnem király lett ott és mégis folyton Izrael országába vágyott vissza. Más az, ha valakit szíve hoz ide és más, ha a kényszer küldi. De azért azt mondom, a német zsidók is nagyszerű emberek. És tulajdonkép Isten keze tolja a zsidókat ide. Egyszer egyik országból, egyszer a másiktól. Sokan jönnek közülök hozzám és örülök, ha elbeszélhetek velük. És ha nem is rendelnek, ha nem is adnak mingyárt munkát, legalább tanulnak tőlem egy kicsit héberül beszélni!

Minthogy én nem akartam Ovadja Perach szandalárral hébert gyakorolni, megkérdeztem még tőle búcsúzásul: mivel tartozom a kis javításért, mit régi cipőmön végzett.

Istenszolga Virág reámutat a falon függő Keren Kajemet Föld-Alap perselyre, aztán félig komolyan, félig tréfásan mondja:

— Dobj be valamit érte abba a perselybe, uram. Úgyis nektek szól az, akik még künn vagytok...

A német gyermek-alija leányfarmja Palesztinában

CSERMELY GYULA: AMIÓTA A VILÁG ÁLL...

Alistál: tekintélyes hitközség volt még hatvanöt-hetven évvel ezelőtt, ma már jisuvnak is jelentéktelen, mert az emberek mind Szerdahelyre költöztek, ahol jobb megélhetés lehetősége kínálkozott.

Nos, hetven évvel ezelőtt még számottevő hitközség volt Alistál; volt temploma, rabbija s a többije; sok nevezetessége is volt a szent hitközségnek, de legnagyobb nevezetessége kétségkívül Steinbergerné asszony volt, akit a parasztok: Boronánénak híttak — kitudódik mingyárt, hogy miért — a zsidók pedig röviden: Müme Rézl-nek szólították, ha vele dolguk volt.

Müme Rézl: sádchénestín volt, házasságkövetítő asszonyság, ezért mondták Boronánénak a parasztok, mert nagyszerűen összehoronálta a párokat és földrajzi távolság sem jelentett számára akadályt; nevezetessége pedig az volt, hogy kevésbé anyagi haszonért, inkább lelkesedésből foglalkozott sádchónesszal. Hogy elősegítse a szaporodást, mely a legelső micva, amit a szent Tóra már a Genézisben a zsidók lelkére köt. Hogy azért nem utasította vissza, ha úgy a vőlegény családja részéről, mint a menyasszony hozzátartozóitól bizonyos jutalomban részesült, az nem von le érdemeiből semmit; közbenjárásának főindító oka mégis elsősorban a lelkesedés volt. Szaporodjanak és sokasodjanak a zsidók, tehát házasságkötés legyen mennél több.

Chálhámoed Szukkoszkor Müme Rézl Pozsonyban volt, ahol végigjárta rokonait: hogy vagytok? Egyik távoli rokona, özvegy Grószné, nagy sopánkodással fogadta, mondván:

— Hát hogy legyünk, drágaságom? Fájdalom, sehogyszem vagyunk. Egyetlen fiam, az Isten tartsa meg, már a nyáron lett huszonötéves „zu Gutn“; a jesiván, dicsekedés ne essék, mondván, csodákat beszélnek a fiúról és... és...

— No, mit és... és...?

— ...és még mindig nem kapott rabbóneszt. (A gyöngébbek kedvéért: még mindig nem választották meg rabbinak.) Mert jól tudja, drágaságom, hogy ez hogy van. Ha meghal valahol egy rabbi, a fiát választják meg helyébe, s ha nincs fia, csak leánya van, a veje kerül a helyére.

Ebben a pillanatban a zseniális Müme Rézl már kész is

volt a maga nagyszerű tervével, mely kettős célt volt hivatva hogy szolgáljon. Megnyugtatta Grósznét és azt mondta:

— Csak sohse sopánkodjék, édesem. Ha a Legfelsőbb is úgy akarja, a maga fia már most Chanukáhra rabbóneszt kap.

— Hol, hol? — kérdezte Grószné.

— Hát hol? Nálunk Alistálon, édesem. Az öreg rabbi, Isten nyugosztalja, meghalt és se fia, se férjes lánya nem maradt. A maga fia lesz az alistáli rabbi és mondom, már most Chanukáhra, édesem.

— Ómén — mondta jámborul Grószné.

Müme Rézl erre hazautazott, megvárta, hogy elmuljon az ünnep és a Sábbsz börésiszt is megvárta, hogy elmuljon. Csak a rákövetkező vasárnapon látogatta meg a rashákólt, akinek édes, szép eladó lánya volt. És nem ok nélkül ment hozzá éppen Sábbsz börésisz után való vasárnap, mert a rasekól Szimchász-Tórahkor „chószon máftir“ volt és Sábbsz börésiszkor nagy traktát csapott a házánál, tehát az utána való napon is nagyon jókedvű volt.

— No, mi jót hozott, Müme Rézl? — kérdezte barátságosan az elnök úr.

— Nézze, drága prézusz úr — kezdte Müme Rézl a beszédjét — „amióta a világ áll, még nem mult el Sábbsz chanukah itt a killében, hogy szombat búcsúzásakor ne lett volna itt valahol eljegyzés. Tavaly a chevregábbe fia, reb Binjumen Zév Léderer lányával, tavalyelőtt reb Náftóle Grün lánya a szerdahelyi tüvekól fiával, most három és négy éve... itt megakadt a böbeszédű asszonyság; az „amióta a világ áll“ szóval mégis kissé elvetette a sulykot.

De az elnök úr ezen nem akadt fenn; mosolyogva kérdezte:

— Mennyiben tartozik ez énrám, Müme Rézl?

Müme Rézl bizalmaskodva ucevett.

— Talán magának nincs szép eladó lánya, akit chüppe alá szeretne vezetni? Van egy nagyszerű pártim a részére.

Goldhammer elnök úr sejtette, hogy az asszonyság látogatása ennek szól és első szava Müme Rézlhez ez volt:

— Még nem kérdezem az illető nevét, csak arra kérek választ, vajjon jichesz-e?

Itt álljunk meg egy pillanatra: vajjon jichesz-e? Ez a kérdés élénk világot vet a régiekre. És tegyük hozzá: gyönyörű világot. Egy gazdag bankigazgató fia, ha csak pénze van, még korántsem: jichesz a zsidók szemében, ahogy még nem jichesz csupán azért egy fiú, ha az édesatyja mondjuk kormányfőtanácsos. Jichesz az, akinek felmenői sorában a zsidó tudománynak hírességei, elismert nagyjai vannak. Akinek atyja vagy nagyatyja rabbi vagy dáján, vagy egy híressé vált műnek a szerzője volt, az jichesz és minden jó zsidó apa szerencséjének tartotta, ha leányát egy jicheszhez adhatta.

A rasekól első kérdése tehát nem az volt, van-e vagyona, jó üzlete a fiúnak, hanem azt kérdezte legelőbb is, vajjon jichesz-e?

— De még micsoda jichesz! — felelte Rézl néni lelkesen. — Atyja a pozsonyi Briel-Sülnek mágidja (hitzónoka) volt, atyai nagyatyja dáján volt Malackán, anyai nagyatyja pedig, reb Jiszaszchar Beer Mikulás, a világhírű „Minchat Óni“ (A szegény ajándéka) mű szerzője és Liptószentmiklóson rabbi volt.

A második kérdés, mely reb Ávrómot, az elnököt, leginkább érdekelte, az volt, vajjon vallásos-e az illető? Nevére még mindig nem volt kíváncsi.

Rézl néni lelkesedésébe most a humorosság néhány mézcseppje keveredett. Szertelenkedve felelte:

Halévy: És szövetséget kötött az Úr Ábráhámmal: Gyermekidnek adom e földet Egyiptom patakjától az Eufrateszig

— Hogy vallásos-e? Mit mondjak magának, róshákólébn? Őt orthodox hitközség együttvéve nem olyan vallásos, mint az a fiú.

Reb Ávróm nagyon meglegedetten bólintott. Jichesz is, vallásos is, rendben van. Harmadik kérdése pedig az volt:

— Kenn er lernen?

Ha magyarul írnám le ezt a kérdést: tud-e tanulni az a fiú? — akkor elvesztené a maga sajátos zamatját, de félig németül, félig jiddis nyelven leírva, rajta marad az őseredetiség hímpora.

— Éb er lernen kenn, reb Ávrómlébn? — felelte kérdéssel az asszony. — A pozsonyi rebbe, a Kszáf Szajfer, Isten tartsa meg, azt mondja, hogy olyan bócherja még nem volt. Már hitták is Köpcsénybe rabbinak, gazdag lányt ígértek neki asszonyul, de ő visszautasította a meghívást, mert „wie in Peerek steht“, nem akart olyan helyre menni lakni, ahol nem buzog a Tórah szent forrása. Köpcsényben egyetlen ben tórah sincs.

— Annál több van itt Alistálon! — kiáltott fel nagy örömmel az elnök úr. — És most már megmondhatja, Müme Rézl, hogy hívják azt a pozsonyi bócheret?

— Már morénuja is van, a Kszáf Szajfertől kapta és ez nagy szó — vezette be Müme Rézl a választát és csak azután felelt a kérdésre: — Reb Lipmen Grósz mágid, Isten nyugosztalja, volt az atyja, őt magát meg, a szentmiklósi után, Jiszaszchar Beernek hívják.

— Jiszaszchar Beer Grósz, hiszen azt ismerem — kiáltott fel másodszor is a rasekól. — Fiam együtt tanult velem, onnan ismerem. Nos, édes Müme Rézl, Alistálnak mindenképpen nyereség lesz, ha ide kapjuk rófnak azt a Grószfiút, a többiről pedig egyelőre egy szót sem.

— A többiről: ez a sidach — gondolta Müme Rézl sűrűn pislantva. Mert hát jól olvasott az elnök úr lelkében. Előbb róffá akarja megválasztatni a fiút és csak azután hozzáadni a leányát; ha megfordítva történik, még a szemére vethetik, hogy a vejének akarta a rófságot.

És a hitközség főembereivel történt előzetes megbeszélés után levél ment Pozsonyba a fiúnak, hogy Sábbsz Vajisláhra szívesen látják egy drósóra. A hitközség tiszteli meg a drósóval (mechábedolja neki a drósót), tehát feltétlenül jöjjön, reb Jiszaszchar; nálam fog lakni és étkezni, írta neki úgy mellesleg az elnök úr, de reb Ávróm nagyon jól tudta, hogy ennek a mellesleg megjegyzésnek mi célja van. Péntek este és szombat délből közös asztalnál fognak ülni a fiatalok, a megválasztandó róf és az ő leánya, hát lesz alkalomuk megismerkedni egymással.

A Grósz fiú jött is és nagy sikere volt a drósójával. Talmudikus fejtegetésekkel, ősi szóval: charifesszel kezdte és a bené tórah, akik hallgatták, szinte szomjasan itták a szavait és lépten-nyomon helyeseltek: nagyon fain, azután folytatta magidesszel s ezzel az egyszerűbb embereket nyerte meg. De még nagyobb sikere volt szombat délután, saleszüdeszkor, a fehér asztalnál; csak úgy ragyogtatta tudását, hol komolyan, hol élcesen és minden szava egy-egy szikra volt, mely gyújtott. És mondanunk sem kell, hogy az asszonyok a szomszédos szobában, köztük egy leány is, a házigazda-rasekólnak a leánya, nagy élvezettel hallgatták a vendéget.

— Tudja mit, — mondta bensen előtt a rasekól, — ma Sábbsz Vajislách van, két hét múlva lesz Sábbsz Chanukah, besólem. Maradjon itt Chanukah utáig, reb Jiszaszchar és tiszteljen meg minket Sábbsz Chanukah délelőtt is egy drósóval.

Sábbsz Chanukah: újabb drósó és újabb nagy siker, mincha után pedig hitközségi közgyűlés. Még öt percig sem tartott, mert csak egy tárgya volt, a rabbiállás betöltése a killében és még szóra sem nyitotta száját a rasekól, már mindenfelől kiáltozták lelkesen:

Ahron Halévy: És Ábel juhásztor volt

— Éljen az új rebbe, jechi!

És még aznap este, hávdóloh és chanukahgyertya-gyújtás után: eljegyzés a rasekól házánál. Persze ott volt az új rabbi anyja is és Müme Rézl, a sádechénestín sem hiányozhatott. S ez azt suttozta özvegy Grósznének:

— Nem megmondtam? Hogy a fia már most, Chanukahkor rabbónest kap?!

A rasekólnak pedig azt mondta:

— Nincs igazam? Amióta a világ áll, még nem mult el Sábbsz Chanukah itt a killében, hogy a szombat búcsúzásakor ne lett volna itt valahol eljegyzés. Tavalyelőtt reb Náftóle Grün, tavaly a chevregábbe házánál, az idén itt magánál... mázl tov!

Ahron Halévy: És így szól az Úr Júda férfiához és Jeruzsálemhez: Szántsatok magatoknak barázdát és ne vessetek tövisek közé

DR AGÁRDI FERENC: RÉGI ZSIDÓK KÍNÁBAN

A mai Kína egyik legnagyobb vállalkozó-dinasztiája a zsidó Sasoon-család, melynek egyik tagja nemrégén Budapesten is járt. De e család alig száz éve vándorolt be Kínába Mezopotámiából, követve az arab hajósok régi útját Kína felé.

A „Mennyei Birodalomnak“ azonban hosszú évszázadokon keresztül autochton zsidósága is volt, mely csak a XVIII. században halt ki végleg.

A kínai zsidók eredetéről évtizedek óta nagy vita folyik a sinologusok között. Biztos azonban, hogy zsidók már a Han-dinasztia (Kr. e. 200—Kr. u. 226) alatt éltek Kínában. Ezek a mai Perzsiából vándoroltak volna be. De sokan a zsidók megtelepedését még előbbre teszik és eredetüket Kokinkínában keresik. Tény, hogy a Han-dinasztia tagjai szakítottak az elzárkózás politikájával és birodalmukat egész a Kaspi-tenger keleti partjáig terjesztették ki, ahol a nagy római világbirodalom „limesei“ álltak. A kínaiak ekkor élénk kereskedést folytattak Közép-Ázsiával és minden bizonnyal zsidó kereskedők is átlépték a Tarim-medence kínai várövét. Egy későbbi, 1512-ből származó kínai felirat utal arra, hogy Ming-ti (Kr. u. 58—76) császár alatt már éltek zsidók Kínában. 1663-ból származó felírás ismét utal a Csau-dinasztia (588 óta) alatt Kínában élő zsidókra. A Ch'ieh-ekről, vagyis zsidókról a kínaiak, mint fekete- vagy barnahajú emberekről, mandula-szemmel, nagy, görbe orral emlékeznek meg.

A türelmes Tang-dinasztia (618—906) alatt jó dolguk volt a zsidóknak, vallásuk gyakorlását türelmi rendelet szabályozta. Főhelyük Kantonban, a délvidék e fontos kereskedelmi centrumában volt, ahová egyre többen jöttek az arabok kereskedőhajóival. Abu Szaid arab író tanúsága szerint 879-ben, amikor a Huang Csau felkelővezér csapatai Kantont elfoglalták, százhuszezer idegenhitűt (mozlin, párszi) mészároltak le és az áldozatoknak egyharmada zsidó volt. Tudnunk kell azonban, hogy a régi Kínában is oly gyakori parasztlázadások általában a mandarinok és a kereskedőosztály ellen irányultak, úgy, hogy az említett zsidópogrom nem faji vagy vallási gyűlölködés következménye volt.

Egy 1489-ből származó kínai felirat szerint a malabári (India) Csangore városából „fehér“ és „fekete“ zsidók vándoroltak be 1212 körül Kínába. A Szung-dinasztia császára barátságosan fogadta a hetven családot, melyek értékes gyapotajándékokat nyújtottak át neki. „Vessétek alá magatokat, tartsátok meg szokásaitokat és éljeteK Kai-fengben“; ezek voltak a feltételek, melyeket a Szungok fővárosában, Kai-fengben megtelepülő zsidóknak betartaniok kellett. A vallási dolgokban közömbösségre hajló kínaiak között nem volt részük üldöztetésekben, már csak azért sem, mert erkölcsi felfogásuk sok tekintetben meg-egyezett Konfuciusz humanista etikájával. Az 1163—65-ben épült kai-fengi nagy zsinagóga kormányköltésen lett létrehozva.

A mongol hódítók Jüan-dinasztiája (1280—1367) alatt Kína újra ura lett Ázsia nagy részének. Ismét óriási területek lettek a kereskedelemnek megnyitva és a vad tatárok uralma megszélidülve az évezredes kínai kultúra behatása alatt a civilizációt is segítette elterjedni. Ismét sok zsidó vándorolt be ezidőtájt, akik közül nem egy magas politikai, sőt katonai méltóságot is töltött be, minthogy a hadkötelezettség rájuk is kiterjedt. Marco Polo, a középkor nagy utazója, aki hosszú időn át élt a mongol Kublaj khán pekingi udvarában, szintén megemlékezik a zsidók

befolyásáról és a Jüan-dinasztia évkönyvei elég gyakran említik őket.

A Ming-dinasztia (1368—1644) alatt a tenger felől történt a zsidó bevándorlás. Főleg Indiából jöttek, amit a kai-fengi zsinagóga felirataiban található párszi szavak is bizonyítanak. Majd az arabok nyomában a fehér hajósok is megjelentek Kína partjain. A Jóreménység-fokának körülhajózása után, 1515-ben a portugálok megjelentek a délkinai vizeken és 1557-ben megszállták Makaót. Katholikus misszionáriusok követték őket, akik közül különösen a jezsuiták értek el hamar előkelő pozíciókat a császári udvarnál. A kai-fengi zsidóságról is egy olasz jezsuita atya, Matteo Ricci (1552—1610) tudósít, akinek „Commentari alla Cina“ című írását Nicolaus Trigault adta ki „De christina expeditione apud Sinas suspecta“ címmel 1615-ben Augsburgban megjelent könyvében, melynek a zsidókra vonatkozó részeit nemrégiben a német Dr. F. Jäger ismertette.

Ricci páter egy (azóta elveszett) könyvet adott ki kínai nyelven a „nyugati csodákról“ és e könyv véletlenül egy Ngai nevű, Honan tartomány akkori fővárosából Kai-fengből való zsidónak a kezébe került, aki vizsgái letétele céljából tartózkodott Pekingben. Ricci szerint Ngai már akkor a „kü-jüen (licenciátus) vizsga birtokában volt és a „tszin-shi“ (doktor) vizsgát jött letenni a fővárosba; Ricci ebben téved, mert e vizsga 1605-ben még nem létezett. Pelliot sinologus szerint Ngai azonos Ngai Tiennel, aki 1573-ban tette le a licenciátusi vizsgát és Riccinél tett látogatásakor már hatvanéves lehetett. Kínát ugyanis a literátorok közül kiválasztott mandarinok igazgatták, kiknek rendje képzettségük szerint öt fokra tagozódott: „tun-sán“ = jelölt (aki középiskolában „érettségizett“), szü-cai = másodosztályú tudós (aki a kerületi székhelyen vizsgázott), szü-sen = első osztályú tudós (aki a tartományi fővárosban állta meg a vizsgát), kü-jüen = licenciátus, tszin-shi = doktor és chan-lin = akadémikus, mely utóbbi vizsgákat már Pekingben kellett letenni. Az államvizsgák letétele időhöz kötve nem lévén, az egyes fokozatok elnyerése között évtizedek is eltelhettek.

Minthogy Ngai Ricci könyvében azt olvasta, hogy a fehér emberek nem a mohamedán valláshoz tartoznak, mint azok többsége, akik Kínán élnek és csak az Egek Urát imádják, meg volt győződve, hogy a misszionáriusok is zsidók és örömmel eltelve sietett felkeresni őket. Pater Matteo látva, hogy a jövevény orra, szeme és arca erősen elüt a kínaiakétól, azonnal a kápolnába vezette, hol az oltáron — lévén éppen Keresztelő Szt. János ünnepe — egy kép állott, mely a Madonnát ábrázolta, egyik oldalán a gyermek Jézussal, a másikon az ezt imádó, térdeplő Szt. Jánossal. „A zsidó, — írja Ricci, — ki abban a hiszemben jött, hogy hitéhez tartozókat talált fel, nem kételkedett, hogy a kép Rebekkáé, fiaival, Ézsauval és Jákobbal és azonnal tiszteletét mutatta be, mondván: Nem akarok képeket imádni, csak azokat kívánám tisztelni, akik családom és nemzetségem ősei voltak. És minthogy a kápolna két oldalán a négy evangélista állott, kérdé, hogy ezek a képen ábrázoltnak tizenkét fia közül valók-e?

A páter azt híven, hogy a tizenkét apostolt gondolja, igennel felelt, majd szobájába vezeté Ngait, hogy megtudja miféle szerzet. Lassanként azután kiderült, hogy zsidó, bár magát nem így nevezé, sőt e szót nem is ismerte, csak azt, hogy izraelita. A páter Plantin héber bibliáját tette elébe, amit Ngai rögtön írásaként ismert meg, bár olvasni nem tudta.

Ngai elbeszélte, hogy Kai-Fengben, Honan tartomány

székhelyén, tíz-tizenkét zsidó család él már öt-hatszáz éve. Igen szép zsinagógájuk van, melyet nemrég 1900 dukátnyi költséggel restauráltak és melyben öt pergamenttekercsre írva hódolattal őrzik Mózes pentateuchját. Csekiang tartomány fővárosában, Hang-csouban még több hitéhez tartozó család él, kiknek szintén van zsinagógájuk. Más helységeken is élnek még zsidók, zsinagógáik is vannak, kivéve a pekingieket, kik kihalásban lévén, zsinagógával sem bírnak. A kínaiak nem tudnak különbséget tenni köztük és a disznóhúst ugyancsak nem evő mohamedánok között, dacára, hogy ez utóbbiakat a zsidók megvetik.

Ngai sok ótestamentumi történetet mesélt el Ábrahámról, Judithról, Mardochájáról, Eszterről stb., bár e személyneveket a szokástól eltérő módon ejtette ki — mint Ricci megjegyzi, lehet, hogy az ő kiejtése állott közelebb a héberhez. Így pl. Jeruzsálem helyett Hierusoloiomot mondott és a Messiást, mely felfogása szerint ezután fog még csak eljönni, Moscsiának nevezte. Elmesélte, hogy Kai-fengben sokan vannak, akik értenek héberül, köztük egy fivére is, de ő maga kis korától kezdve a kínai tudományoknak szentelve magát, a héber nyelvet nem tanulta meg. Végül célásaiból arra is lehetett következtetni, hogy a zsinagógából előljárójuk, a rabbinus kizárta, mert a kínai literátorok ügyéhez csatlakozott és ő maga kiközösítve, kész hitét is feladni, ha ez áron a doktorgrádust elnyerhetné, miként a mohamedánok is teszik, ha doktorok lesznek és mollahjuktól már nem félnek.

Ricci páter érdeklődését nagy erővel keltették fel a Ngaitól hallottak. Elhatározta, hogy utánajár a kínai zsidók dolgának és három év múlva valóban alkalma is nyílt egy kínai frátert, egy megkeresztelkedett literátor kíséretében Kai-fengbe küldeni, hogy felvilágosításokat szerezzen az ottani zsidókról, valamint a Ngai által említett keresztény község maradványairól. A két küldöttet a zsidók barátságosabban fogadták, mint a „kereszt imádói“. Ricci szerint a keresztények nemcsak hogy nem helyeztek súlyt származásukra, hanem egyenesen kínaiaknak szerettek volna elfogadtatni, mert ha az idegen leszármazás mindenütt méltatlan is, a kínaiak között egyenesen gyalázatnak számít. A kínai t. i. ősi kultúrnépként, barbárnak tekintik az idegent.

A kínai fráter leírta a zsinagógában őrzött héber könyvek elejét és végét, miközben meglepetéssel látta, hogy a betűk ugyanolyanok, mint a Pentateuchéi, csupán régi szokásból a pontok hiányoztak alóluk.

Pater Matteo ezekután kínai levelet írt a főrabbihoz, melyben tudatta, hogy Pekingben megvannak nála az ótestamentum összes könyvei és közölte vele, hogy az újtestamentumot is bírja, a Messiásnak történetével, aki már eljött. A rabbi azt válaszolta, hogy a Messiás csak tízezer év múlva fog eljönni, egyben ajánlatot tett Riccinek, hogy, minthogy nagy és jó hírét vette, adja fel a disznóhúsevést és költözzön hozzá, hol utóda lehet a főrabbiágban.

Ezekután még három zsidó jött Riccihez, arról a környékről, akik közül egyik unokaöccse volt Ngainak és a páter hite szerint talán hajlandók is lettek volna megkeresztelkedni, ha még pár napig nála maradhattak volna. A páterok szívesen fogadták őket és beszéltek nekik valásukról, melyről sem a zsidók, sem tanítóik még nem hallottak. Hallván, hogy a Messiás már eljött és képét a templomban láthatva, „mindhárman térdelve imádkoztak, már mintha keresztények lennének — írja Ricci — és a keresztény tant magukkal vitték, mint egyéb kínaiul írt könyveket is a mi dolgainkról.“

A zsidók különben nagyon szomorúak voltak, hogy felekezetük kihalóban van, senki sem tudja már írásait olvasni és nekik pogányokká, vagy mohamedánusokká kell

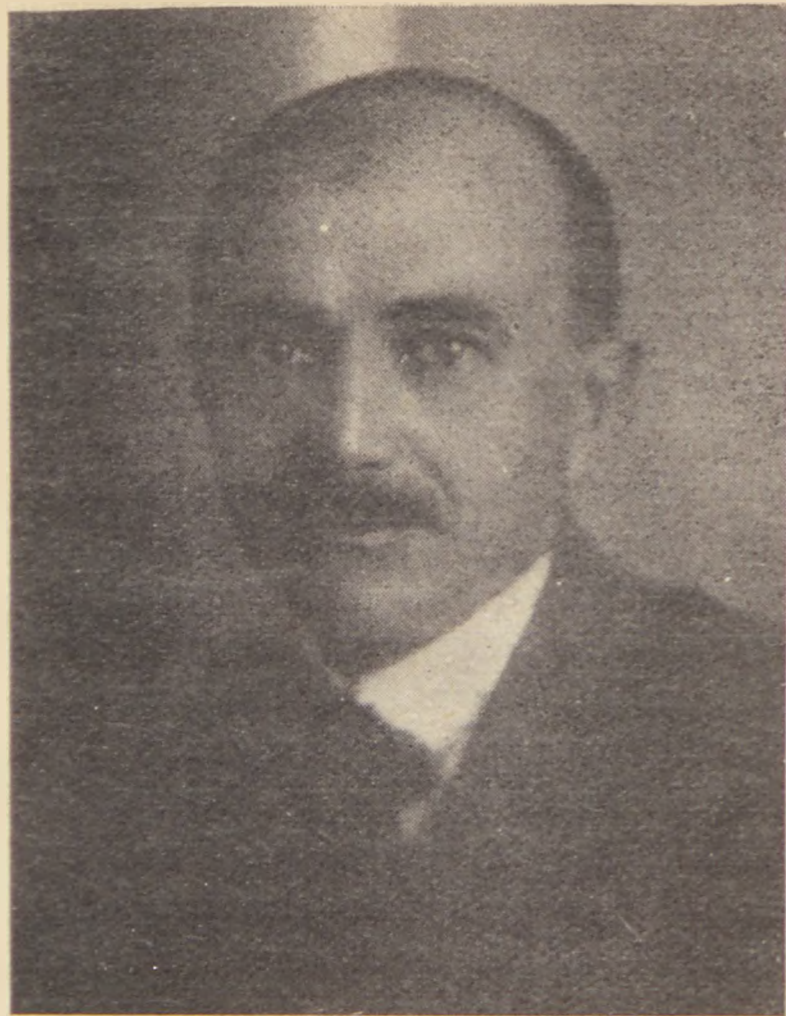
lenniök, mint a keresztényeknek, kik azelőtt városukban laktak. Elbeszélték, hogy az öreg főrabbi, aki nagytudományú ember volt, meghalt és öröklés folytán fia lett az utóda, ki vallási dolgokhoz nem ért. Sajnálták, hogy templomukban és lakóházaikban nincs kép és nem is állíthatnak fel, mert ha a Messiás képét felállíthatnák, az ájtatosságra gerjesztené őket. Legfőként pedig a rabbi által rájuk rótt kötelezettségekre panaszkodtak, hogy pl. csak az ő általa levágott állatok húsát ehetik és ha e tilalmat Pekingben is megtartanák, éhen halhatnának. Végül panaszkodtak, hogy gyermekeiket nyolc nappal születésük után körülmetélik, ami asszonyaik és azok rokonai előtt kegyetlenségként hat, akik is e nélkül már átjöttek volna hitükre, mert a disznóhúsevést nem tartják fontosnak.

Ezeket megtudva, Ricci elhatározta, hogy a legelső alkalommal Kai-fengbe küld állandó ottartózkodásra egy pátert, azzal a feladattal, hogy lassacsokán kutassa ki az ottani kereszténység maradványait és gondoskodjék a zsidók megtérítéséről. A kiküldött misszionárius azonban nem volt képes eleget tenni e megbízatásnak, „mert a város akkori kormányzója, ahelyett, hogy hajlott volna a kereszténység felé, ellenkezőleg inkább ellenszenvvel tekintett arra.“

Ennyi az, amit Riccitol Kína régi zsidóiról megtudhatunk. A XVIII. században azután tényleg kihalt ott a zsidóság, anélkül, hogy a jezsuitáknak sikerült volna térítési eredményeket elérni közöttük. Különböen ugyane században a kínai császár megrettenve a hittérítők növekvő befolyásától, az összes keresztényeket kiutasította birodalmából, így az addig tudományos munkáik miatt közkedvelt jezsuitákat is, kiket a vetélkedő dominikánusok alaposan befeketítettek.

MÓZES-SZÉK A KAI-FENG-FUI ZSINAGÓGÁBAN. Ez helyettesítette az „almemort“ és itt olvasták fel a Tórá. Gozani leírása szerint (1704), a zsinagógában két kápolna őrizte az alapító két zsidó mandarin emlékét. Az udvaron két fasor között tömjénváza, virágtartók és márványoroszlánok voltak. Oldalt az elődök csarnoka, amelyben zsidó ünnepeken hódoltak az ősök emlékének tömjénfüstöléssel. Az „égi-ház“-ban 13 Tórá. Mielőtt a templomba beléptek, levetették saruikat. A fejükön kék kendőt viseltek. A Tórafelolvasó betakarta arcát vékony fátyollal és teste piros selyem lepelbe volt burkolva.

Ahron Halévy festőművész arcképe
Oldalt : Rachel sírja. Halévy festménye

AHRON HALÉVY MŰVÉSZETE

Ahron Halévy művészete visszatérés azokhoz a formákhoz, melyek évszázados begyökerezettséggel otthonosakká mélyültek a zsidóság talajában. Mikor

Ahron Halévy : Absalom sírja

palesztinai tájakat fest, rajzol, vés, feltámad lelkében a Szentföld régi levegője és legendája, ahogy a héber irodalomban Agnon finom írásaiban látjuk. Nem forradalmi láz hevíti, hanem a hagyományok halk átülte-tése a mai rohanó világba. Megállítani a technika diadalaiba beleszédült embert régi regék és hangulatok álmodó állomásainál, hogy gyönyörködjék néhány pillanatra a Genezareth mesészerű tájaiban, Tiberias ódon boltíveiben, hallgassa a jeruzsálemi pásztor tilingóját, vagy elmerüljön Ráchel sírjának imás áhítatában és az Olajfák hegyének ódon emlékeiben.

Ahron Halévy klasszikus réz- és fametszetek stílusában merőben újszerűen mutatja Palesztinának évezredek tradícióktól átítatott szépségeit.

Sokan ábrázolták már például az *Absalom-sír- emléket* az Olajfák hegyén. De Halévy vitte bele leginkább az egész tájnak ősi hangulatát. Valósággal „átkomponálta“, anélkül, hogy idegen motívumokat, hamis akkordokat vegyített volna belé. Az „Olajfák“ hegye azzal az egy olajfával, de minden egyéb biblikus és keleti rekvizitumaival kárpótolva úgy emelkedik elénk, mint ahogy a népfantáziában él, anélkül, hogy a valóságtól eltávolodnék.

Ha Halévy tájképei is már telítve vannak rege- és legendaelemekkel, — egészen természetes, hogy teljesen otthon van ott, mikor a feladat is ez: *legenda-illusztráció*. Ezen a téren valóban kifogyhatatlan leleményességgel lepi meg figyelőjét. A héber meseanyag megelevenedik előttünk és elragad bennünket mozgalmasságával. Halévy itt nem dekorál, hanem újjá alkot. Letűnt világokat hoz közel hozzánk és kényszerít bennünket, hogy vele menjünk a választotta utakon. Ez Halévy sikereinek titka. P.

SCHNUR IMRE: PRODUKTIV EMLÉKET BIALIKNAK

Kitűnően jellemző valamely közösség lelki emelkedettségére és szellemi érettségére az a mód, ahogyan nagyjait ünnepli. Kiváló nemzetek nagy fiaikat még életükben jutalmazták, napjaikat derűssé és boldoggá teszik. Ehhez a pályatársak nem csekély önzetlensége, a közönség nem mindennapi intelligenciája és áldozatkészsége szükséges; gondolom, nem véletlen, hogy a hősök tiszteletéről szóló munka éppen az *angol* Carlyle lelkéből sarjadt ki. A német zsenikultusz hatalmas arányai groteszk, sokszor ízléstelen reklámötletein mérhetők: a sajt kelendőségét emeli, ha Hauptmann nyilatkozik róla, az egészségügyi papiroson nagy költők és írók életrajza áll. Az ellentét kedvéért álljon még itt a flamand nép decens megnyilatkozása egyik legnagyobb költője, Hendrik Conscience mellett, akinek egyszerű képe alá ezt írta: „Hij leerde zijn volk lezen“ (Hier lernte sein Volk lesen). Ezzel azután tökéletesen kifejezte, hogy *Flandria oroszlánjának* szerzője mit jelentett népének.

Nálunk? Hallgassuk csak meg, hogyan beszélteti Sinclair Lewis a „Sam Dodsworth Európában“ egyik alakját: „Csak két osztályt ismerek, amely gyűlöli saját fajtáját, népét, nemzetiségét — nevezze, ahogy akarja, — mely szinte csak azért utazik, hogy saját körétől elszakadjon, amely kicsinyléssel és gúnnyal beszél saját fajtájáról, amely boldog, ha nem ismerik fel rajta, hogy véreikhez tartozik. Mondom, két ilyen nép van, az egyik a zsidó, a másik az amerikai.“ Az amerikaiak már túl vannak a krízisen, rövid néhány esztendő alatt nagyszerű nemzeti irodalmuk keletkezett, szellemi magabiztosságuk és általában nacionalizmusuk, nőttön-nő. De a magyar és zsidó sors fájdalmas ketősségében még mindig a meg nem cáfolt igazság erejével hat Kiss József rezignált sóhaja: „Megholt költőnek lenni szép dolog“ — nem a nagy megtiszteltetés miatt, ne erre tessék gondolni, hanem sokkal inkább azért, mert: „Van hűvös, árnyas, csöndes otthona — Hol nyugtát meg nem bolygatják soha...“ Ugyanennek a Kiss Józsefnek, kinek méltó helyét az irodalomtörténet még mindig nem állapította meg, a hazai zsidóság körében sincsen kultusza, elemi fokú felekezeti oktatásunk számára írt olvasókönyvekben egészen jelentéktelen szerepe van, tudomásom szerint középiskoláinkban sem kultiválják jobban; arról, hogy a nem felekezeti iskolába járó zsidó tanulók vallástani óráikon halljanak valamit e zsidó poétáról, merész dolog nálunk beszélni. Elképzelhető, hogy ilyen körülmények között a kisebb költők milyen elbánásban részesülnek!

Nil admirari. A magyar zsidóság irodalmi érzéktelensége már sokkal nagyobb baklövéseket is produkált. Theodor Herzl és Max Nordau Pesten kezdték meg világraszóló pályájukat; az a tény, hogy ez nálunk mindmostanáig szürke adat, amelyhez nem asszociálhatunk múzeumot, szobrot, irodalmi társaságot, vagy a megemlékezésnek más méltó megnyilatkozását, örök szégyenünk marad. Ezek és az ezekhez hasonló ügyek voltak szülőanyja *Szokolov* ismert és fájdalom, oly sokat idézett kijelentésének, amely után a világ zsidó közvéleménye, ma, a magyar zsidóságot megítéli.

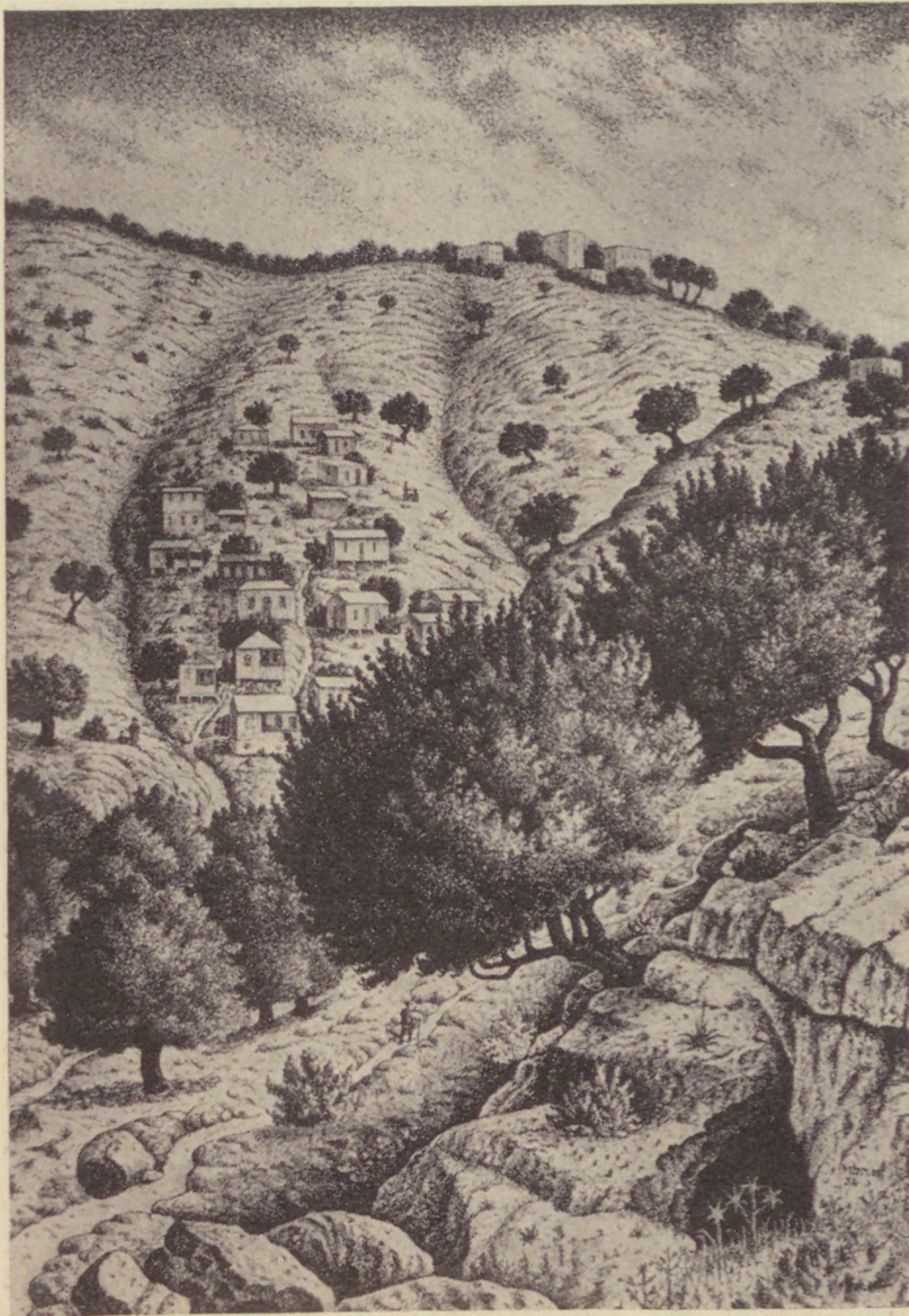
Bialik halála felrázta az egész zsidó világ alvó lelki ismeretét. Mindenütt, ahol csak egy zsidó lélek is akadt, melynek szárnyalását a nap-nap utáni fásult robot egészen meg nem törte, mindenütt, ahol még egy könny maradt, amely nem filléres gondokért omolt és egy ima, vagy legalább feltörő sóhaj, amely nem kenyérért szállt az Egek Urához — Bialik elmúlását gyászolta, az Ő emlékének áldozott. De túl a metropolisok hitközségeinek pompázó ünnepein és a kisvárosi önképzőkörök pódiumán elhangzott triádakon, túl magának, Bialiknak alakján, porének

újrafelvételét sürgeti és teljes rehabilitációt követel: a százszor meggyalázott *Zsidó költészet!* És most, éppen most, mikor öt világrész zsidó közvéleménye figyelmét erre a kérdésre fordítja, kell a magyar zsidóságnak a zsidó költészetből presztizskérdést csinálni. *A zsidó költészet rehabilitációja, széleskörű és intenzív művelése, a magyar zsidóság rehabilitációját is jelentené.*

Aggó szívvel figyeltük a magyarországi Bialik-ünnepélyekről szóló sajtóközleményeket, kommunikéket. Vajjon hírt ad-e valamelyik is arról, hogy itt egy ünnepély hamar ködbevesző hatásánál, jóval hosszabbantartó, produktívabb emlékre van szükség? Vajjon ráeszmélt-e már Magyarország zsidósága, hogy szellemi hovátartozását, jövője érdekében is demonstrálnia kell?

Nem, úgy látszik, még nem. Tegyük úgy tehát, mint mindig tenni szoktunk, valahányszor a felnőttek kicsinyes és önző világától megcsömörlünk: forduljunk gyermekeinkhez, keressünk bennük kárpótlást és vigaszt. A gyermek és a költészet mindig rokonok voltak. Nem tagadhatják meg egymást most sem. *A zsidó költészet igazi méltányolóit gyermekeinkben kell nevelnünk: zsidó szülőknek és zsidó iskolának, vagy hitoktatóknak.*

Ma, a zsidó nevelés felelőtlenül agyonhallgatott válságáról beszélni: eminens kötelesség. Nem hisszük, hogy az igazságot csak árnyalatnyival is eltúlozzuk, midőn ezt állítjuk: *a hivatalos zsidó nevelés, tehát a zsidó iskola, vagy a hitoktató munkája, csúfosan megbukott, mert eredeti célkitűzéseivel éppen ellentétes hatásokat ér el.* Lényegileg

Ahron Halévy: Munkástelep a Karmelen

DR RÓZSA IGNÁC: A FOGLALKOZÁSOKBAN VALÓ ARÁNYOS ELOSZLÁS PROBLÉMÁJA A ZSIDÓSÁGBAN

Motto: Szeretnék szántani,
Hat ökröt hajtani,
Ha...

Népdal.

A zsidó nép is egyre harsányabban dalolja ezt az ősi kívánságot. Szeretne szántani és sok egyéb foglalkozást űzni, ami jobban megfelel hajlamainak, ha...

A pályaválasztás szabadsága azonban nem jelenti azt, hogy bárki hajlamainak megfelelő foglalkozásban helyezkedik el. Az a politikai és gazdasági helyzettől függ.

A zsidó nem azért lepte el az ú. n. „könnyű“ foglalkozásokat, mert ezekre volt különös kedve, hanem, mert a „nehéz“ nem volt évszázadokig nyitva előtte és most azt újból be akarják előttük zárni.

A nemzsidók sem hajlamból lesznek kubikusok, vagy bányászok, hanem gazdasági kényszerből.

Ideális állapot volna, ha mindenki a hajlamainak és tehetségének megfelelő pályákon működne; így lenne az egyén és a közérdek a legharmonikusabban összeegyeztetve.

Ismeretes, hogy a zsidóság a Kánaán földjén és a körülötte lakó népek között a legkevésbé volt kalmárszellemű és foglalkozású. A szétszórt zsidóság ősi pásztorkodó, halászó és földművelő hajlamainak el kellett csökevényesedniük a gálutban.

A foglalkozások kényszerű megosztásának a gondolata olyan abszurditás, mintha azt akarnák, hogy a különböző fajsúlyú folyadékok általunk meghatározott arány szerint helyezkedjenek el...

Mindenki a lehető legkisebb erőlkifejtéssel, a lehető legnagyobb eredményt keresi. Nemcsak a zsidóknál, hanem másfajú embereknél is keresnünk kellene a feleletet arra a kérdésre, hogy miért nem megy a dzsentri kereskedőnek és iparosnak, hanem földbirtokosnak, vagy köztisztviselőnek? Miért megy a mágnás politikusnak, diplomatának, vagy legrosszabb esetben bankelnöknek? Ezeket a kérdéseket azonban nem tesszük fel, de azokat már igen, hogy miért nem megy a zsidó lány cselédnek, vagy a dohánygyárba? Miért nem megy hitközségi alkalmazott fia napszámosnak és miért az egyetemre? Miért keresi a könnyebb munkát a batyus fia és miért nem akar zsákhordó lenni?

Az indiai kasztrendszer a foglalkozások eloszlását olyan szigorúan vitte keresztül, hogy a magasabb kasztnak halálbüntetés terhe mellett el volt tiltva egy alacsonyabb kaszt munkáját végezni és az alacsonyabb kasztbelinek a magasabbal érintkezni szentségtörés volt. Ilyen alacsonyrendű kasztnak tartották Európában a zsidókat. Ezeknek kizárólagos foglalkozásul a megvetett kereskedelmet engedték át. De, amikor a kereskedelem irígyelt anyagi sikerei miatt tekintélyt vívott ki magának, azért kezdtek a zsidókra haragudni, mert ellepik ezeket a pénzszerző foglalkozásokat és a szerzett vagyont gyermekeik taníttatására fordítják és ezáltal az ú. n. szabadfoglalkozásokban aránytalanul többen helyezkednek el.

Mihelyt a vidéki napszámosból boltiszolga lesz, elvész a földművelés számára. A kereskedelem a zsidók nagy tömegét ezért zsúfolta össze a városba, mert ott a közbiztonság, amely a kereskedelem éltetője, sokkal nagyobb.

De miért kell annak, akinek semmi tőkéje nincs, kereskedéssel foglalkoznia? Hiszen ez csak csalással juthat eredményhez... Erre azt feleljük: azok, akiknek semmi

tőkéjük nincs, csak kereskedelemmel foglalkozhatnak. Mikor szereztek valamit, könnyen helyet foglalhatnak más pályákon is.

A kereskedői közvetítő funkció, ezt a funkciót az is végezheti, akinek semmije sincs. Van annak, akitől vesz és van annak, akinek elad. A zsidó közvetítő fűrgén izeg-mozog. Ha csak annyi a pénze, amennyivel a forgalom kerekének egyik küllőjét képes bearanyozni, a felületes szemlélő az egész kereket aranyosnak látja. A zsidó kereskedőben nincsen mimikri. Az ő szerzését mindenki ellenőrzi és ellenőrizheti. Rendkívül sokat kell szaladgálnia, hogy csekély tőkéjéből az élet fenntartásához szükséges hasznot kihozza. Azzal a pár fényesített garassal annyit forgolódik, mintha telve volna arannyal. Ilyen látszat a zsidóknak nagy gazdagsága...

Figyeljük meg egy ilyen jött-ment, szegény zsidó karrierjét. Mikor először jelenik meg a faluban nyolc gyermekével, ágról szakadt, éhes. Még rajta vannak az út szenvedései és friss ütlegek nyomai. A jövőért való aggodás még félénkebbé és alázatosabbá teszi. Gyermekei alig merik magukat megmutatni, mert a nép egyszerű gyermekei már első ébredésükkor alapos leckét adtak nekik a keresztényi szeretetből. Két zsidó család van a kicsiny faluban. A kocsmáros meg a boltos. Nem szívesen fogadják ezek sem, mert konkurrenciát hoz. A zsidók „elszaporodása“ már Fáraó ideje óta gyűlöletet kelt. A falusi bíró megengedte a telepedést Sámuel zsidónak a falu végén. Nem hozott semmit s mégis élni akar. Világos, hogy a falu rovasára akar élőködni...

Betér a kocsmároshoz, aki azt a tanácsot adja neki, hogy menjen napszámba dolgozni. A zsidó elindul napszámot keresni, de a falusiak kinevetik. Kinek kell napszámos, pláne zsidó, aki még a szalonnakommenciót is megveti? A kocsmáros kegyelemből megtűri pár napig. E közben megismeri a falusiakat, meghallgatja beszélgetésüket, kiismeri szükségletüket, apró szolgálatokat kenyérért, tejért, tojásért el is végez számukra...

Pista bácsinak lóra volna szüksége a tavaszi szántáshoz. Nem nyugszik, míg meg nem tudja, hogy a szomszéd faluban János bácsi el akarja adni a lovát. Neki nincs lova, csak „kétlábú“, de ezen addig nyargal ide-oda, míg a vásár létre nem jött. A János bácsi egy tyukot, a Pista bácsi három liter lisztet küldött a zsidóéknak. Így szerzi a zsidó az első ételmezt pénz nélkül, tőke nélkül. De hol van a család? Pista bácsi és János bácsi meg vannak elégedve, sőt megígérik, hogy a közvetítést ezentúl is ő fogja megkapni. Mikor már pénz is akad közvetítési díj gyanánt, meg van adva a lehetőség, hogy Sámuel zsidó „rövid-árut“ visz a piacra, a tanyákra. Pár év múlva, Isten segítségével, megnyílik Sámuel boltja is, amely már kielégíti a falusiak divatszükségeit...

Sámuel zsidó gyermekei nőnek. A két legidősebb a boltban is segít már. A harmadik inas a városban. Nemsokára felszabadul, s elveszi a cégtulajdonos leányát... Boldog remények! Később arra gondol, hogy a városba költözik. Ott iskolák vannak. A negyedik gyerek nagyon jóeszű, ennek gimnázium kell. Az ötödik felsőiparisiskolát végez, a hatodik szabónő, a hetedik kalapdíszítő és a legkisebb fiút a hét nagyobb testvér ügyvédnek fogja kitaníttatni! Minden lehetett a Sámuel zsidó nyolc gyermekéből, csak földművelő nem. De majd az unokája az lesz, mert az már földet tud szerezni. A legkisebb unoka a gazdasági akadémiát végzi. Abban a faluban, amelyben őse az első

lovat közvetítette, birtokot vásárol. Bőrkabátban jár, sörtes kalappal és agrárkérdésekről tárgyal a kaszinóban.

Lehet, hogy a fejlődés nem ilyen gyors, egy emberöltő alatt ritkán történik meg ez a metamorfózis, de általában ez a fejlődés menete.

Vádként hangoztatják, hogy a zsidóság többet dolgozik az eszével, mint a karjával. Lehetne-e egy népről méltóbb dicséretet mondani? Nem visz-e oda a haladás, hogy a természet külső erőit az ember a szolgálatába szegőd-teti? Milyen áldott Messiás volna az, aki felszabadítaná a szántóvetőt, a bányászt, a kötőrő munkást, a csatornatisztítót nehéz robotja alól, hogy mint gépetirányzó szerv, eszé-nek irányító tevékenységével végezné el a szükséges munkákat? Nem kárhozotni, de dicsérni kell azt, aki esze tőkésjéből akar élni, aki tanultsága által akar felülemelkedni a rögről! Milyen reakciós gondolat volna azt mondani, hogy hozzuk vissza a faekék korszakát, mert nem igazságos, hogy a modern gőzekék mellett a földműves ma már kevesebb testi erőt fejt ki.

Azt sem lehet mondani, hogy a zsidóságnak szellemi térre való özönlése faji sajtáság volna, hiszen a biblia népe agráriusabb volt, mint a Nagyalföld népe ma. A szellemi térre való özönlés, az asszimilálódás, annak a felismerése, hogy a szellemet nem lehet elnyomni úgy, mint a testet. A batus zsidó legszebb álma, hogy fia egyetemet végezzen, azért érthető, mert tudja, hogy a fia majd megkapja azt a megbecsülést, amelyért ő egész életén át hiába epekedett. Nem akar ő a nemzsidó orvosnak versenytársat nevelni, de ki tagadhatná meg az apától azt a jogot, hogy jobb sorsot szán fiának, mint ami neki volt. Elég sok ideig éltek ősei megaláztatásban. Eszüket a talmud megértésére és magyarázatára fordították. Ez hozott ugyan égi vigaszt, de a földi nyomorúságot nem tüntette el. A Talmud szellemi narkótikum volt, ami megóvta őt attól, hogy az alkohol mámorába dobja magát a világ nyomorúsága elől. A tanulás zsidó kötelesség. De amikor felszabadul abból a tévhitből, hogy a világi tudományok tanulása bűn, amikor a befogadó népek is kinyitják iskoláikat előtte, mohó vágyal rohan az iskola és alma mater csarnokaiba, hogy teleszedje magát a tiltott gyümölcselel, a tudománnyal.

A befogadó nép, mely évszázadon keresztül apáról fiúra tradálta azt a hitet, hogy a zsidó bitang jószág az úr nyájában, egyszerre művelt zsidó embereket lát maga között, akiket önkénytelenül is megsüvegelni kénytelen. Hát ez bosszantó! A modern zsidó konkurenciája erősebb hatású és kevésbé feltűnő. Lassanként azért válik a modern, asszimilált zsidó gyűlöltebbé a gazdasági harcban, mint az orthodox.

Minden versenytársat gyűlöl a nemzsidó, de a zsidót még jobban, mert abból indul ki, hogy annak vele versenyeznie nem illik és nem jogos. Gyermekkorában még kővel dobálta meg annak a hivatalnoktársának az apját, aki végigházalta a falut. Most az itt ül vele egy íróasztal mellett, betölt vele egy katedrát, boncol és tárgyal, kormányoz és művészkedik, mintha olyan volna, mint ő. Ez igazságtalanság! Ezt nem lehet tűrni!...

Az természetes, hogy minden nehéz kézimunkát végzőt irigységgel tölti el, ha látja, hogy mások könnyebben élnek. Ez az irigység nemcsak a zsidó úr, hanem minden úr ellen feltámad. A baj csak az, hogy az igazi úrtól a cseléd megszokta a parancsolást. Azt már természetesnek tartja nemzedékről-nemzedékre. De felháborítja, ha egy olyan zsidó urat vagy úrnőt kénytelen parancsoló helyzetben látni, akinek az ő hite szerint engedelmség volna a kötelessége...

A zsidók tragikumája, hogy éppen az ősi foglalkozásukban nem tevékenykedhetnek, hanem csak azokban, amelyeket az életviszonyok reánézve lehetővé tettek. Amint

az újabb foglalkozási ágak keletkeztek, a zsidók mindenütt mohón estek neki. A szabadfoglalkozások valamikor nem adtak kenyeret, a köztisztviselői pálya nobile officium volt. A megye urai a földbirtokosok voltak. A közigazgatási és államtisztviselői pálya még ma is megőrizte azt a történeti jelleget, hogy valamikor olyan emberek látták el, akik nem a honoráriumból éltek. A közigazgatásnál mindig kevés zsidó volt, nemcsak azért, mert ezt társadalmi uton megnehezítették, hanem azért is, mert a zsidónak nem volt vagyona, földje, reáljoga, hogy ennek birtokában az államot nobile officiumként szolgálhatta volna. Egy darabig a köztisztviselők kárpótlást találtak a kis honoráriumért a nagyobb tiszteletben, amely az államhatalom funkcionáriusainak kijárt és abban a tudatban, hogy az ő pályájuk zsidómentes. De ma már ez nem vigasztalja őket és hatalmasan döngetik a pénzügyi kormány bátyáit az anyagiakért...

Az is az előítéletek közé tartozott, hogy fizetésjavításért küzdeni alantas gondolat, zsidó szokás, amelyet egy állami hivatalnok nem engedhet meg magának. De ezen az előítéleten is rést tört már annak a felismerése, hogy a szellemi munkának is kell reális eredményének lenni.

A zsidóknak a foglalkozásokban való kedvező elhelyezkedésével magyarázzák a születések, a halálozások arányszámát. Itt aztán a legnagyobb aránytalanságot tapasztalhatják a zsidók ellenségei a zsidóknál, mert a halálozási statisztika szerint a zsidók szerepelnek a legkisebb numerussal a régi Nagymagyarország statisztikai adatai szerint. A zsidók halálozási arányszáma 15.2%, holott a görögkeletieké 28.4%, a görögkatolikusoké 26.3%, a róm. katolikusoké és reformátusoké 24.6%. Ha elismerjük is azt, hogy fájdalmas a zsidógyűlölknek ezt a hallatlan vitalitást tapasztalni, mégis el kellene ismernie, hogy ez nem büne, hanem éppen erénye a zsidóságnak.

Már most a szociológusnak az volna a kötelessége, hogy rámutasson azokra az okokra, amelyek a zsidók versenyképességét és vitalitását előidézik és ezeket a tulajdonságokat nem kiirtani, hanem példaképpen kellene felállítani.

Ha azt látják, hogy a zsidó okszerű gazdálkodással egy holdon többet termel, kevesebb termelési költséggel olcsóbb iparcikket gyárt, hogy a szállítás, közlekedés munkáját jól elvégzi, hogy jól gyógyít, kifogástalanul véd, igazságosan bíraskodik, okosan tanít, tudományt terjeszt; akkor ennek örülni kell, hiszen a nemzeti termelést mozditja elő. Igen, van az életmód, a műveltség, a gazdasági helyzet és egészség és halálozás között összefüggés. Arra kell nevelni minden iskolában! Nem improduktív gyűlöletre, hanem produktív munkára!...

A statisztikusok nem szünek meg több és több rubrikát csinálni a különböző felekezetekhez tartozók gazdasági funkcióiról, mintha bizony a cipőnek, vagy a vízvezetéknek nem volna mindegy, hogy görögkeleti, vagy zsidó csinálta-e? Mintha nem volna mindegy az igazságnak, hogy zsidó, keresztény, vagy hindu ügyvéd küzd-e érte? Mintha nem volna mindegy a betegnek, hogy árja, vagy zsidó orvos gyógyította meg. Mintha a búza sikértartalma kevesbedne, ha zsidó latifundiumon és nem egyházi birtokon termett. Csak egy megkülönböztetést kell tenni az emberek között: azt, ami a természetben van, és amit Mózes első könyvében következőképpen ír le: „és elválasztá Isten a világosságot a sötétségtől. A világosságot elnevezé nappalnak, a sötétséget éjjelnek.“

A sötétséget ne átkozzuk, hanem gyógyítsuk! Ha nem elég világos az éj az égi csillagok milliárdjaitól, gyujtsunk földi világosságot. Ha eltüntetjük a sötétséget földi fényforrásokkal, akkor már a gazdasági feltételeket is könnyebbé tesszük és a bűnöket is megakadályozzuk. Mert

bűnt zsidók is, nemzsidók is csak a sötétségben tudnak elkövetni...

A kereskedelem tényleg olyan foglalkozás, amely nem volt szimpatikus a multban és még ma sem az, mert azt tartják róla, hogy nem produktív és pusztán az ész fondorlataival nagy gazdagságot lehet vele szerezni. Az egyház a legmegvetettebb foglalkozásnak tartotta és csak tűrte, mint egy szükséges rosszat. Mikor a pénzgazdaság kifejlődött és később a pénzhelyettesítő papírok üzérkedésével foglalkoztak, az ellenszenv még csak fokozódott. Hogy nem csupán a kereskedés ellen való gyűlölet vezette a népeket, azt abból látjuk, hogy a keresztény kereskedőnépek iránt, amelyek hatalmas államokat alkottak, ilyen ellenszenvet nem tanúsítottak.

A vándorló kereskedők iránt nagy a bizalmatlanság a nép között. Sokhelyt spionnak tartja őket a nép. Nem is egészen ok nélkül fél. A vándorkereskedő könnyebben csal, nem köti a presztizs és a felelősségrevonástól kevésbé fél, hiszen legközelebb már odébb áll.

*Zsidó, tót, örmény és rác,
Köztünk csak árúni jár.
Lakni nem mer senki itt,
Mert kitójuk a szömit.*

(Krizsa J.: Vadrózsák 35. l.)

A zsidó házaló kereskedő ellen az erőszak nem is bűn. Sőt valami magyaros virtus is van benne. A romantika glóriát vont annak a betyárnak a feje köré, aki zsidót ölt meg, ha kereskedő volt, vagy kocsmáros.

<i>Megölte a zsidót, Tizenkét garasért, Szekerére tette A nyerges lováért.</i>	<i>Verje meg az Isten Azt a szolgabíró, Miért szánta meg nagyon Azt a pogány zsidót.</i>
--	--

*Részeg volt a lelkem,
Máskép nem is tette,
A zsidó megcsalta,
Ezt ő észrevette.*

A zsidó rászedte, ezt emlegeti a népdal enyhítő körülménynek. De ha nem is úgy történt volna, hiszen csak egy pogány zsidó életéről van szó, akit szabad büntetlenül megölni... A szolgabíró — hite szerint — nem az igazság kedvéért, hanem a zsidó iránti szánalomból büntette meg a tettést. Aki hozzászókkott ahhoz, hogy büntetlenül sértethet, megalázhathat egy zsidót, az a nagyobb bűnt, a gyilkosságot sem tartja kizártnak és csodálkozik az idők változásán, hogy már meg is büntetik érte...

*Találtam tegnap egy zsidót az úton,
Kérdeztem, hol lakik?
Azt mondta, hogy Túron,
Nem nézhetvén őtet,
Úgy megvágтам nyakon,
Hogy feje kiugrott
Mindjárt a szájlukon!...*

(Arany—Gyulai népköltési gyűjtemény.)

Ezeket a példákat Kecskeméti Ármin: „A zsidó a magyar népköltészetben és színműirodalomban“ című bölcsészeti-doktori értekezéséből vettem. Ezekből a példákból látjuk, hogy a zsidóellenes hangulatot mennyire irányítja a népköltészet és különösen az irodalom. Ebből viszont az a tanulság, hogy az irodalomnak volna a feladata a zsidót mint küzködő embert szerepeltetnie és nem mint nevetséges figurát.

A „Feltámadó Szentföldön“ ez a kínos probléma is el-tűnik. Ott is lesz a foglalkozásokban való aránytalan megoszlás a szegény és a gazdag közt; ott is irigyelni fogják a könnyű gazdasági és erkölcsi, politikai és művészeti sikert, de törvény nem zárja ki sem a zsidót, sem a nem-zsidót abból, hogy bármilyen foglalkozásban kereshesse a boldogulását.

Sass Irén:

Ezékiel a hűtlen pásztorokról

*És mint a harsona távoli hangja a hegyek mögül
hangzik az Úr gőzölgő szava s forró haragot
páráz rátok, ó hűtelen pásztorok:*

*Ímé nézem a nyájam! szegény, szétszéledt nyájamat
hegyen és erdön,
hol vannak hűtelen pásztorai, kik önmagukat legeltetik,
renyhe testüknek raknak langymeleg aklot s párnázzák
puha alommal, míg juhaim
ázottan bújnak a sziklafalaknál sűrű gomolyba,
hogy ösztövért testüknek silány melegétől izzanak által!
Ím nézem a nyájam! szegény juhaim szikes és kiégett
legelön tengődve vergődnek végig,
míg falánk pásztorai a kövér füveket fazékba gyűjtik
s kitágult étvágyuk tömik hizottra.*

*És rúgják a gyengét és silány kutyaik csaholva üzik
a törtlábú bénát iramra, míg riadtan elszéled, önmaga
vesztét követve a sivatag szélén,
hogy vadaknak terítsen húsából ünnepi asztalt és
vérével mossa a szürke és szomjas por úgyát.*

*De élek én, szól az Úr, erőim teljében élek
s ős pásztorbotommal
indulok hűtlen pásztorok, felétek!*

*Számadó hajnalon juhaim elejét-utóját
kínzó kezetek hűtlen hatalmától ím visszakérem
s hajnali harmatban megfürdött réten terelem nyájam
vén hegyeim közt épített aklok elébe,
mert enyém a nyáj és a pásztor egészen.*

*Igazságot tévő reggelen szólok a nyájhoz: ó juhaim.
kosok és bakok*

*kövér legelőmön telre legelődvén
a maradék réten ne tiporjatok
s tiszta vizet iván, a sekély patakba
szennyet ne zavarjon óvatlan lábatok;
mert nyájam, én nyájam, juhaim száma temérdek*

*a réten,
millió a dombok kietlen oldalán s százezerszer annyin
hegyek között fáznak,
de rétemnek meleg zamatján
s patakom tiszta vizében
része van mindannyi száznak.*

*Nyájam, én nyájam, öklelő fejjel
ne döfj a nyájba és ne üzd a gyengét
távol magadtól,
a törtlábú orvost, a fáradott támaszt,
az eltévedt őrzőt és mindenik testvért
keres közötted; Istennek nyája
szeresd a nyáját!*

*Mert pásztorbotommal hű pásztor, az Úr, én
kövért és ösztövért mértékkal lemérek
s nyájamat terelvén kiirtom keményen
a rossztól hizlaltat s a gonosztól vénet!*

Mutatvány a most megjelent „Én szólok“ című verskötetéből.

MUNKÁCSI ERNŐ: A LIVORNOI ZSIDÓ KULTURA

IV. A LIVORNOI TEMETŐK

Aki Livorno régi nagyságát, multjának emlékeit keresi, megtalálja a Tempio Maggioreban, a még fennmaradt, finom izléssel berendezett, romantikusan ható oratoriokban, könyvtárában, múzeumának termeiben, *de legfőként ősi temetőiben. Az elhunytak emlékének megőrzése, síri nyugalmuk feltétlen biztosítása a szefard zsidóság egyik jellemző törekvése, amelyért vérzivataros történetük során sok áldozatot hoztak.* Gondoljunk csak azokra a tárgyalásokra, amelyeket a római zsidók különböző korszakokban a pápákkal a célból folytattak, hogy örök áron temetőt szerezhessenek és arra a tehetetlenségben vergődő védekezésre, amelyre Rómában a XVII. században a zsidók azért voltak kényszerítve, mert minden szerződés és jog dacára — a városi fal kitolása következtében — megfosztották őket sírkertjüktől. S a spanyolországi kiűzetés *kor soha el nem felejthető meghatározó mozzanat volt az, hogy a legtöbbször vagyonuk túlnyomó részétől megfosztott kivándorlók utolsó ténykedésükkel az illetékes politikai községekkel nagy áldozatok árán megállapodásokat létesítettek, amelyekben azok kötelezték magukat arra, hogy a zsidók temetőit nem szántják fel.* Ezeket a megállapodásokat részben meg is tartották. Graetz* megemlékezett arról az esetről, hogy Vitoria spanyol város zsidó községe megállapodott a városi hatósággal, hogy a zsidó temetőt örök időken át fenn fogják tartani. 1851-ben St. Esprit francia város zsidó hitközségének konsistoriuma (ahová a Vitoria-ból elmenekült zsidó lakosság egyrésze letelepedett) tudomást szerzett arról, hogy az egykori temetőt megbolygatták. Ekkor Vitoria város tanácsához fordultak és emlékeztették őket a 350 évvel azelőtt kötött szerződésre. A város polgármestere intézkedett, hogy a temető ezután is megmaradjon.

* Geschichte der Juden. IV. kiadás. VIII. k. 349. old.

(15) Reneszánsz stílusú siremlék a „Via del corallon“ lévő spanyol zsidó temetőben, Livornóban

A spanyol-portugál kiűzöttek az eltávozás előtt még egyszer elmentek őseik sírjaihoz s földre borulva, zokogva vettek azoktól búcsút. Sokan úgy igyekeztek a kapcsolatot fenntartani, hogy apáik sírköveit magukkal vitték.

Akik ilyen előzmények után jutottak új hazába, azoknál természetes, hogy féltett gonddal ápolták elődeik sírhantjait. S tényleg a livornói zsidóság egykori gazdagságát, nagyságát nem utolsó sorban temetőik tükröztetik vissza.

Livornonak három régi temetője van. A legrégebbi, a XVI. századból való, a „Via Pampilia“-n fekszik és ezt a későbbi időben újabb és újabb területekkel egészítették ki. A XVII. század végén szerezték meg a „Via del Corallo“-n levő sírkertet, ahová 1853-ig temetkeztek. A XIX. század második felében a Via Fiorentina-n (jelenleg Via Garibaldi) levő temetőt használták s az utolsó évtizedekben a városi köztemető mellett van a legújabb zsidó temető is.

Nem csekély nehézséggel jár a régi olasz zsidó temetők felkeresése. Kívülről nem láthatók, házak közé vannak beékelve; a temetőőr ritkán zsidó és gyakran nem is lakik a helyszínen. Ilyen jellegű a Via Pampilian levő legrégebbi livornói temető is. *A süppedt sírhantokat fű és dudva lepte be, de itt-ott feltűnnek azok a fektetett gulaalakú macevák (síremlékek), amelyek a spanyol-portugál temetők jellegzetességei.* Nem tudni, hogy honnan vették ezt a formát. Keleten általában nem álló síremléket helyeznek el, hanem a sírhelyet kőlapokkal csúcsosan fedik be. E hagyománynak felelnek meg a spanyol zsidók gulái is.

A Via Pampilián levő temetőn meglátszik, hogy abból az időből való, amikor a község még nem jutott el virágzásához. *Feltűnt nekem, hogy a bejáratnál az egyik sírkő 1492-ből, a kiűzetés évéből való.* Hogyan kerül ez ide? Talán magukkal hozták a menekültek? Vagy maga az elhunyt már egy kivándorló volt, aki partraszállása után röviddel meghalt s egy ismeretlen még régebbi temetőben földelték el és talán később hozták át sírkövét ebbe a temetőbe? Nehéz ma már e kérdésre felelni.

A livornói zsidóságnak valósággal nemzeti pantheonja a Via del Corallon levő temető, mert itt vannak csaknem teljes számban eltemetve azok a történelmi személyek: híres massarik, nagynevű rabbik, kiváló írók, költők, akik a község virágzása idején szerepet játszottak. Ez a temető egyike Itália legromantikusabbban fekvő zsidó temetőinek. Most is a városon kívül van egy domboldalon, ahonnan kilátás nyílik a thyrreni tengerre és a közeli Montecatini sötét hegyeire. S amint egy nyárelő délutánján keresztülmentem a temetőnek ma már roskadozó „élet-házá“-n, mélyen lenyűgöző látvány tárult fel előttem. *A hatalmas hegyoldal csaknem egykilométernyi távolságban: tele és tele virágos faragású, címeres, fektetett márványgulákkal. Stilizált szőlő, accanthus és babérleve-*

lek még ma is nagyon jól láthatók a köveken, amelyeknek művészi faragása mutatja Carrara közelségét. *Büszke spanyol grandok és sennorok utódjairól beszéltek a kövek, akik az ibériai félszigetről történt kiűzetésük után évszázadokkal később is ragaszkodtak spanyol-portugál nyelvükhöz, címereikhez.* Oroszlán, amely karmai között egy virágzó fát tart, két oroszlán közt vártorony, csavart oszlop, két oroszlántól tartott áldozati edény, stb. A feliratok két nyelvűek: héber és spanyol-portugál. Szövegük többnyire nemesen egyszerű, csak a jelentős személyek emlékkövére véstek verses elégiát. Aki ma szemléli a livornoi község életét, beszél vezetőivel, alig hinné el, hogy 200 évvel ezelőtt úgy a hivatalos használatban, mint a magánérintkezésben csak a spanyol-portugál nyelvet használták.

A feliratok elolvasásakor ünnepélyesen hatnak a bevezető szavak: „Aqui Jaze la buona memoria“ — „Aqui Jaze la bien aventrada“, amelyek mindegyik kövön ismétlődnek. Szinte a személyes találkozás örömét éreztem a történeti nevekkal: *Rodrigues, Ricchi, Ergas, Azulai, Crespi Scealtiel...*

S ebben a halott városban éreztem meg igazán a hajdani Livorno nagyságát. *Megértettem azt a történeti példát, amelyet a livornoi ösök mutattak: a nagy világi műveltséggel, előkelő társadalmi foglalkozással párosult mély vallásosságot, amely képes volt egy másik országból jött zsidóság sajátosságait, kultúráját nemcsak fenntartani, hanem azt újra fel is virágoztatni.* S a lehangoltság vett rajtam erőt, amikor a XIX. század temetőjében, a zsidó jelleg fokozatos eltűnésében láttam a helytelenül értelmezett asszimiláció rombolását.

(17) Részlet a Via del corallon lévő spanyol zsidó temetőből (17-18. század)

Középen: (18) Nemzeti címer egyik livornoi spanyol zsidó temető sírkövén

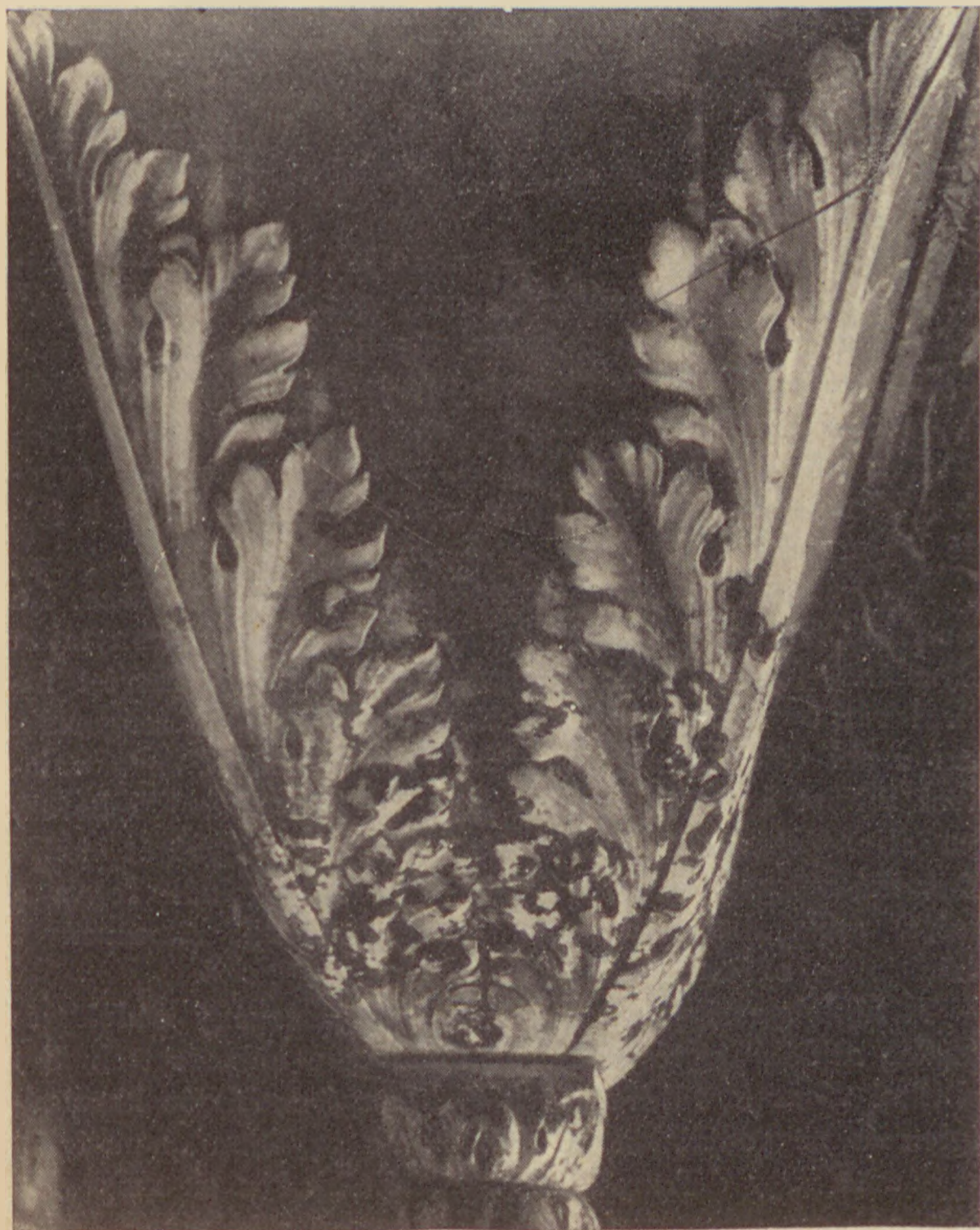

VIHAR BÉLA: VARSÓI JIDDIS SZINÉSZNOHÖZ

Jiddis géniusz Mirjam.

Varsó

szülte a gettó rézmenórája alatt,
barcheszt gyúrtak asszonyok
és az írásmagyarázók kinyitották a könyvet.
Különös nyelvben talmudisták és halászok
muzsikája száll
rétek, templomok, pogromok, pópák és régi városok
melankólikus csengők sírnak felett,
a Szármata pusztán
apád szakálla is a szláv üst felé hajlott,
ázsiai parasztok gyűrűjében —
jid és lovacska, — isten elfáradt galambszárnyai...
Gyöngybetűs kommentárok és halavány virágok
kertjében játszottad gyermekséged
míg túlléptél a zsinagógán és szüleid házain
Goethe és Balsém leánya lenni fekete sémi szemekkel,
vágyakkal,
átokkal,
Európával,
engedd megáldanom kosztümöd párizsi csikját,
messzi vőlegényed vagyok én, számon idegen pecsét,
állok az utcán és arcodat keresem,
vedd észre a csillagot homlokomon,
engedj több lenni járókelőnél
hiszen te vagy az én menyasszonyom. az időtől
eljegyzett, igazi,
ajándékokat hozok néked,
lehetem-e lábad elé,
mért vagyok eldobatva,
mért vagyok eldobatva, hol lelked fehér sugárból
vetkezik.

(16) Síremlék ez egyik livornoi zsidó temetőben

„UTÁLOM A GAZDAG ZSIDÓKAT...”

Vázsonyi Jánosnak ez a sikerületlen parlamenti közbeszólása még mindig foglalkoztatja a közvéleményt szóban és írásban. Mintha éreznék, hogy itt nemcsak egyszerű elszólásról van szó, hanem mélyebb gyökerű tudatalattiságnak pszichológiai kirobbanásáról. Mindenesetre sajnálatos, hogy a Ház elnökének alkalmat adott a kijelentésre, hogy „a képviselő úr kereshetne más helyet utálatának kifejezésére”. Kár nem zsidó fórumon zsidó-vitát felidézni. Ha zsidó veti szemére zsidónak, hogy „kapitalista”, az meg ennek, hogy „destruktív”, könnyen hitelre találhat a nem-zsidónál mind a kettő, az ismert Heine-i „Disputatio” alapján.

A legtragikusabb azonban a dologban az, hogy a „gazdag zsidó” Magyarországon tulajdonképpen már majdnem túlhaladott fogalom. Ma-holnap múzeumi ritkaság. A gazdag zsidók túlnyomó része átmentette gazdagságát és önmagát is a kereszténységbe. A megmaradtak közül pedig sokan éppen ingyenes felvételt kérnek a Pesti Chevra Kadisa Aggok-házába. Vázsonyi Vilmos beszélt egyszer elbizakodott zsidókról, akiknek 100.000 frankjuk van és Rothschildoknak képzelik magukat. (Ma már vannak Rothschildok is 100.000 frank nélkül.) A gazdag zsidóság, mint „kaszt” eltűnt. Mégis élesebb ma az ellentét „gazdag zsidó” és szegény zsidó között, mint valaha. És főképp kiélesedett az ellenszenv a „gazdag zsidó” típus iránt a „szellem-zsidó” típusban. (Hol a zsidó összetartás, amit Gömbös miniszterelnök a parlamentben példának állított oda?) A Talmudban olvashatjuk, hogy „Rabbi (Jehuda Hanászi) tisztelte a gazdagokat”. Sokan megütköztek ezen a mondáson. De a régi zsidónál, nemcsak az Ókorban, de még a Középkorban is a gazdagság pluszt, többletet jelentett, amely alkalmat adhat jó cselekedetekre. A zsidó tudás kincseinek birtoka magától érthető volt. Ezt hazuról kapta mindenki. A gazdagság külön ajándékként jött. „Tóra és vagyon együtt” predesztinált a vezetős szerepre. Oroszországban, ahol a legtovább tartotta magát a zsidó tudás az asszimiláció ostromával szemben, a legutóbbi időkig „gazdag zsidók” egyben „szellem-zsidók” is voltak, nem egy például a héber irodalom mecé-

nása és művelője egyben. Az asszimilációs zsidó társadalomban azonban lényegesen változott a helyzet. A gazdagság már nem plusz, hanem ellensúlyozó. A zsidó tudás teljesen kikapcsolódott a tényezők sorából és nem nyom a mérleg-serpenyőn semmit. Herzl Tivadar is talán csak a pár száz ezer forintja és a világsajtó-hatalom háttérével vághatta oda a rengeteg millió fölött rendelkező Hirsch bárónak: „*Sie sind der grosse Geldjude, ich bin der Geistesjude... Ich komme...*” És Hirsch báró a legcsodásabb áldozással expiálta már életében „gazdag zsidó” voltát. Ő is odaadta minden vagyonát a zsidóságnak, épügy, mint Herzl. (Aki életét is odaadta.) De honnan veszi a bátorságot vezetős szerepre a „gazdag zsidó”, ha nem ellensúlyozza a „szellem-zsidó”-nak folytonos bőfejú adását azzal, hogy ő meg bőkezűen ad a magáéból? És honnan veszi a bátorságot a „nagy pénz-zsidó”, hogy zsebre rakott kézzel, fejbiccentés nélkül fogadja a „szellem-zsidó”? Hogy lenézze iskolaigazgatóját, tanítóját, rabbiját? (Ha csak nem gazdag az is és akkor megbocsátja neki többletét: a tudást.)

A régi zsidó ideál felállította a beosztást: „*Zebulon a tengereken és Iszachar a sátorában.*” Aki a világkereskedelmet űzi, juttat annak, aki a tan gyarapításának szenteli életét. De ha a gazdag Zebulon kapzsin a markába szorítja plusz-denárjait, hogyan fejlessze a szellemet Iszachár? És miért szeresse a sátorlakó nép a minden szélben, minden vitorlával evező gögös Zebulont, aki zsebkendőjét se lengeti feléje?

A „szellem-zsidó”, miként a „szellem-ember”, általában sokat bíbelődik a halhatatlansággal, ösztönös félelmében, hogy birtoka elszakadhat a nevéből. „*Ezért van minden, önkínzás, ének, — Szeretném, ha szeretnének...*” Honnan veszi a „pénz-zsidó” vagy „pénz-ember” a bátorságot, a hithez, hogy az ő birtoka még halála után se szakadhat el tőle, hogy életében mit sem akar áldozni belőle a szeretetért? — „Még a szegényeknek juttatnak valamit a gazdagok — mondotta egy rabbi —, mert félnek, hogy ők is szegényekké válhatnak, de miért áldoznának tudománynak, tudósoknak, mikor attól nem kell félniök, hogy ők is tudósokká válhatnak?”

„Van egy beteg rossz — mondja Kohelet —, amit láttam a nap alatt: gazdagság, mely gazdája rosszát rejti.” És amikor egy matróna megkérdezte R. Jehudát: „Hat nap alatt teremtette Isten a világot, mit csinál azóta? — Rabbi ezt felelte: ül és készít létrákat az emberek számára, egyiket felemeli, a másikat lelépteti...” Honnan veszik egyesek a bátorságot a hithez, hogy az ő létrájukon ők csak felfelé léphetnek?...

A probléma tulajdonképpen általános emberi volna. De specialitás, hogy a zsidó éppen abnormális, bizonytalan helyzeténél fogva minden megszilárdulást és elismerést kívülről vár és ezért sokan kifelé pazarlók, befelé zsigoriak. Nem zsidó célra mindent, zsidó célra semmit. Vagy valamivel többet a semminél. És így a „gazdag” zsidó befelé nem ellensúlyozza a „hitsorsos” emberi irigységét kellő áldozatkészséggel, viszont éppen exponáltságánál fogva a köréje, mint „hatalmi eszköz” köré gyülemlő ellenszenvet áthárítja az egész zsidóságra.

A fájdalmas igazság pedig az, hogy „szegény zsidók” és „gazdag zsidók” egyformán sorsközösségre bélyegzettek. Sőt politikai viharok, földrengések és kilengések idején harmadiziglen és negyediziglen is, amíg csak egyetlen „nem-árja” nagymama vagy dédanya kimutatható. Minden ok megvolna tehát az „osztályharc” kiküszöbölésére a zsidóságon belül, amikor kívülről egyáltalában nem „osztályozzák”, hanem elintézik, ha rákerül a sor, — sommásan. P. J.

Keresztény papok és rabbik háborúellenes tüntetése New Yorkban — Rabbiner und Pfarrer demonstrieren in New York gegen Krieg (American Hebrew)

A NÉMET ZSIDÓ IFJÚSÁG ÚTJA

Ha ma megkérdezzük egy németországi zsidó gyereket, hogy mit akar csinálni, ha majd befejezte a tanulást, 100 közül 80 azt válaszolja: „Az ifjúsági alijával megyek“. Már szinte varázsigékké váltak ezek a szavak, melyekhez minden gyermek görcsösen ragaszkodik, mint egyetlen meneküléshez a fenyegető állástalanság előtt. Mert a zsidó fiatalok számára Németországban megszűnt majdnem minden továbbképzési lehetőség. Az egyetemek el vannak zárva előlük, kereskedelmi iskolát is csak keveset találnak és iparosképzőket alig. Szürke és reménytelen volna a jövőjük, ha nem volna meg a varázsigé: ifjúsági alija.

Mit jelent az ifjúsági alija? Körülbelül egy éve, a németországi zsidó szervezetek szövetkeztek, hogy a zsidó iskolavégzett fiatalokat kiképzés végett Palesztinába juttassák. (Alija a Palesztinába való „felmenést“, kivándorlást jelenti.) Az összes országok kapui el voltak előlük zárva, csak egy ország fogadta be őket, csak egynek volt szüksége fiatal erőikre: Palesztinának. Akármennyit is vitatkoznak ma azon, hogy helyes-e Palesztina felépítése vagy sem, egy bizonyos, a német ifjúság számára Palesztina az egyetlen menedékhely, az egyetlen életlehetőség.

Az angol mandatárius kormányzat is belátta ezt és elhatározta, hogy a német ifjúságnak külön certifikátokat, beutazási, letelepedési engedélyeket fog adni. Egyetlen feltétlenül azt szabták, hogy letétbe kell helyezni minden gyermekért kétévi kiképzésre a pénzt Palesztinában, mielőtt a beutazási engedélyt kiadják. Ezt a pénzt nagyszabású gyűjtőakciók útján szerzik meg. Az egész világon szívesen segítettek a német fiatalokon, már eddig is 800 fiatalot sikerült kivinni Palesztinába.

Az erre alkalmas fiatalok kiválasztása különös elővigyázatossággal folyik. Mindenki érzi a felelősségét annak, hogy Palesztinába csak fizikailag és szellemileg egyaránt egészséges nemzedéket vigyenek ki. Mielőtt Palesztinába mennének, a fiatalokat még Németországban előkészítő táborba viszik.

Palesztinában a fiúk és lányok szabályos kétéves ipari vagy mezőgazdasági kurzust csinálnak végig. Emellett naponta tanulnak hébert, Bibliát, természetrajzot, irodalmat. A kétéves kiképzési idő leteltével a fiatalok mint egyenrangú munkások maradnak a telepeken. Így munkás és reményteljes jövőt teremtettek a gyermekek számára.

Sok történt már eddig is, de még többet kell tenni ezután. Zsidó gyermekek százai várnak még segísége. Mindenütt buzgó gyűjtés folyik. Magyarországon is megindult az akció, méltó keretek között, a Berlinből kiküldött Dr. Marta Goldberg Budapesten és egyebütt számos előadást tartott, részben vetített képekkel terelve a figyelmet a nagyfontosságú munkára. Nem kételkedünk benne, hogy mindenki, akinek módjában van, teljesíteni fogja kötelességét és erejéhez képest támogatni fogja a gyermekek megmentésére irányuló nemes akciót.

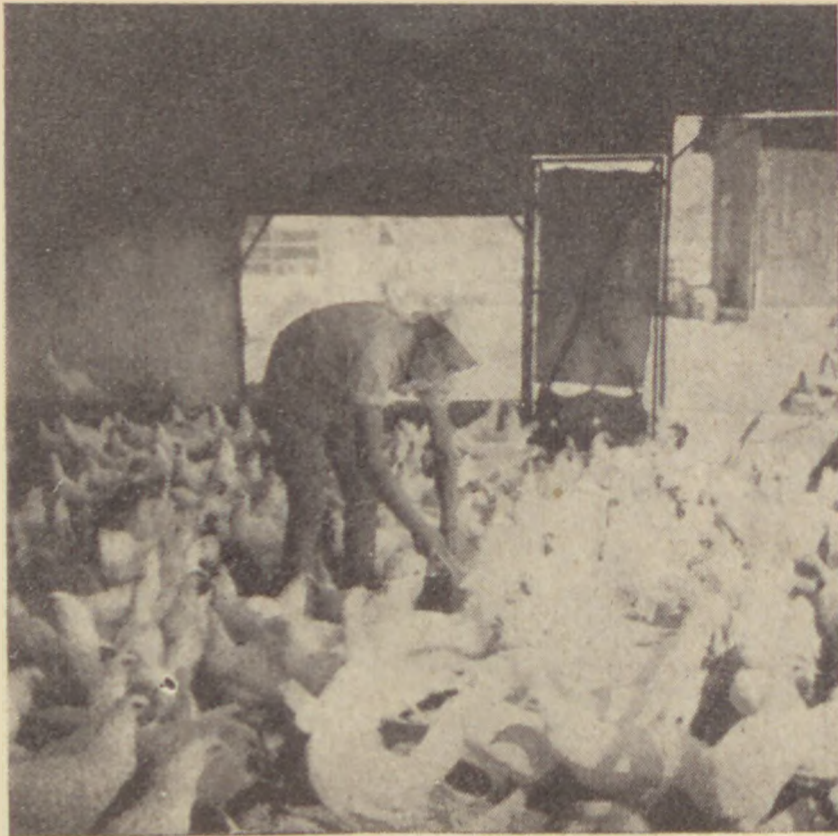
Képek a német gyermek-alijából. Leányfarm Jeruzsálem mellett

Vidám órák — Fröhliche Stunden

A Biblia-tanulásnál — Beim Tenachlernen

Képek a német gyermek-alija palesztinai farmjából
Bilder der deutschen Kinder-Alija Farm in Palestina

BALTAZÁR PÜSPÖK CIKKE A FAJÖRÜLETRŐL

A luzerni Vita-Nova Verlag könyvet adott ki „Die Gefährdung des Christentums durch Rassenwahn und Judenverfolgung“ címen, melyben a katolikus és protestáns egyházak elismert vezetői nyilatkoznak a fajörültség veszélyeiről. Ebben a díszes kerethen nyilatkozik dr. Baltazár Dezső püspök is az égető kérdéstről és mélytartalmú cikkét a következő szavakkal vezeti be: „A németországi teológiai tudomány egy része annyira lealacsonyodott, hogy a fajörület és zsidóüldözés szolgálatába szegődött. Ez a kereszténység alapelveitől eltévelyedett irányzat jól tudja, hogy a kereszténység ereje az Ó- és Új-testamentumnak Istentől sugallt egységén nyugszik. Világos tehát, hogy ki akarják zárni a kereszténység erőforrásaiból az Ó-testamentumot és ezért odáig mennek, hogy még a teológiai tantárgyak körében sem engednek helyet többé az Ó-testamentumnak. Ez az eljárás abból az ösztönből fakad, amely annak bizonyítéka, hogy fajelméletüknek és támadó erejének, valamint egész fajörületüknek már az Ó-testamentum frontja előtt dicstelenül össze kell omlania.“ Ezután bebizonyítja, hogy a Biblia szerint, Isten egy embert terem-

tett. A nemzetekre való homlás már a bűn büntetése volt. A patriarkák és próféták a föld népeiről, az egész emberiség szolidaritásáról és felemelkedéséről beszéltek. A tízparancsolat minden ígéje általános emberi törvény. Dávid király zsoltáiraiban Isten a népeknek ad áldást: „Közel van mindenkihez, aki igazán hívja.“ „Minden lélek dicséri az urat.“ Ezzel szemben a fajörület és zsidóüldözés Antichristusa devalválni igyekszik értékeket, miket semmiféle új igazságokkal pótolni nem tud. Ez az igyekezet gyalázatos sikertelenségre van ítélve. Mert egy ember keze nem tudja Isten, vagy a világ, vagy az emberiség egységét széthasítani. A fajgyűlölet pogányságától nem kell a zsidóságot féltetni. Szenvedései, megpróbáltatásai az egész keresztény világ testvéri részvétét hírvák. A zsidóság, elhivatásának büszke tudatában, mindig meg fogja találni újjászületésének erőit és a támadások nem fogják világnézetének erkölcsi és szellemi tartalmát és jelentőségét megváltoztatni.“

Lélekemelő szavak, gyönyörű tanítások. Csak tegye a Gondviselés a zsidóság sorsának e szeretetteljes meglátását — valósággá.

Kis szántóvetők a német gyermek-alija palesztinai farmján

Szamaritánusok pészachi bárányáldozata a Gerizim hegyén

TIZ ÉV ALATT NEGYEDMILLIÓ UTAS PALESZTINÁBA A „LLOYD TRIESTINO” HAJÓTÁRSASÁG ÉRDEKES JUBILEUMA

A napokban lesz tíz éve annak, hogy a „Lloyd Triestino” hajóstársaság heti közvetlen gyorsjáratát Trieste és Palesztina közt megindította. Ez a vonal ma már úgy Középeurópa, mint a Szentföld szempontjából oly nagy jelentőséggel bír, hogy e jubileum alkalmával méltán meg kell róla emlékeznünk.

Ki kell emelnünk mindenekelőtt, hogy a „Lloyd Triestino” hajóstársaság már 1925-ben felismerte a cionista mozgalom óriási jelentőségét és azt, hogy e mozgalom hatása alatt, úgy érzelmi, mint gazdasági motívumokból, a Közép- és Keleteurópában élő zsidóságnak egyre nagyobb és nagyobb tömegei fognak Palesztinába utazni. És rá kell mutatnunk arra, hogy az a közvetlen gyorsvonal, amelyet a társaság e megfontolás alapján tíz évvel ezelőtt indított meg, ma is a leggyorsabb, legkényelmesebb és legolcsóbb összeköttetés a Szentfölddel, aminek legjobb bizonyítéka az a szoros kapcsolat, amely évek hosszú sora óta a „Lloyd Triestino” és „Jewish Agency” között fennáll és amelyet a „Lloyd Triestino” és a „Jewish Agency” között évről-évre mindig megújított szerződés fűz egyre szorosabbra.

Mindennek az oka nem más, mint az, hogy a „Lloyd Triestino” e vonal fennállása óta mindent megtett, hogy hajóit a zsidó utasközönség speciális igényeinek megfelelővé tegye. Ezekben a hajókon az utas minden ráfizetés nélkül kap szigorúan rituális ellátást, amelyet külön konyhában, külön edényekben főznek és külön étteremben szolgálnak fel. Péntek este a hajó imaházában zsidó istentiszteletet tartanak. A hajók könyvtárában a héber klaszszikusokon kívül megtaláljuk a teljes irodalmat, amely Palesztinára és a cionista mozgalomra vonatkozik. A régi harmadosztályú hajókat kivonták a vonalból, melyen most már csak a „Pilsna” és „Jeruzsálem”, legmodernebbül átépített óceánjárók közlekednek. Nemsokára megjelenik e vonalon az ugyancsak gyönyörűen átépített „Palestina”-hajó is, a két másik óceánjáró méltó társa. E három hajón már csak olcsó, egységes és még olcsóbb turistaosztály van: mindkét osztályon kizárólag külső kabinok, köztük igen

sok kétágyas kabin, szalónok, tágas sétányok, teljes kényelem és változatos szórakozások.

A „Lloyd Triestino” gondoskodott arról is, hogy a Triesztbe érkező utast a vasútállomáson várják, minden szükséges útbaigazítással ellássák és a hajó indulásáig gondját viselik. A társaság páratlanul olcsó áron ad hajójegyet a cionista szervezet útján jelentkező szegénysorsú kivándorlóknak. A palesztinai vonalon közlekedő hajókon a konyhaszemélyzet, a felszolgáló- és egyéb személyzet nagyrésze zsidó és zsidó az egyik hajó parancsnoka is, akit egyébként a közelmúltban nagy ünneplésben részesítettek Haifában abból az alkalomból, hogy hajóját századszor vezette a Szentföld vizeire. Palesztina heroikus újjáépítő munkáját is minden erejéből támogatja a *Lloyd Triestino*. Az ország fontosabb terményeiből a hajókon állandó kiállítást rendeztek és e termények szolgáltatják az utasok és a személyzet ellátásának jelentős részét is. A palesztinai kiviteli áruk mintaküldeményeit a társaság rendkívül kedvezményes díjtételek mellett szállítja minden európai áru-mintavásárra.

És íme az eredmény: tíz év alatt 250.000 utas vette igénybe a „Lloyd Triestino” palesztinai vonalát. Jelentős szám, páratlan siker — amely nem véletlenül hullott a *Lloyd Triestino* ölébe. Tíz év körültekintő munkája, elsőrendűen iskolázott személyzet, kifogástalan ellátás, tökéletes modern hajók: ezek azok a tényezők, amelyek egyre jelentősebb tömegeket nyernek meg a „Lloyd Triestino” heti palesztinai gyorsvonala részére. Joggal büszke erre a vonalra az olasz kereskedelmi tengerészet: itt — bár nemcsak itt — világraszóló sikerrel vette fel a versenyt a leg-erősebb külföldi konkurenciával.

A „Lloyd Triestino” érdekes jubileuma alkalmából meg kell emlékeznünk az egyesített olasz hajóstársaságok magyarországi képviselőjének vezérigazgatójáról, dr. Nagy Vilmos kormánytanácsosról, aki meleg szeretettel és nobiles előzékenységgel karolja fel a palesztinai vonalak igénybevevőinek ügyét és mint a Pro Palesztina Szövetség egyik vezető egyénisége, ezt a kérdést mindig az idealizmus szemszögéből nézte és kezelte.

UJ KÖNYVEK

ÉN SZÓLOK . . . SASS IRÉN VERSEI

Azoknak, akik Sass Irénben csak a pompástollú újságíró, a napi események jószemű krónikását ismerik, talán meglepetés ez a verskötet, de akik a novelláit figyelték, mindig finom és mély írásait, amelyekben gyakran újszerűen meglátott bibliai jeleneteket varázsolt elének. — azok tudták, hogy Sass Irén elsősorban és mindenekelőtt költő. És éppen mert költő, látja meg a kis dolgokban is a nagy összefüggéseket, a napi politikában a lényegét, az örök emberit . . .

Viszont költészetébe beleszól a mának nyomorúsága, a robotnak sötét ritmusa és a mély részvét és gyöngédség minden iránt, ami itt él és lélegzik, örül és szenved a nap alatt. Ez a kettősség adja meg írásainak és költészetének különös jellegét.

Lírai őszintesége, asszonyi gyöngeségének, a férfitől való függésének bátor bevallása, amely forróvá közelíté teszi verseit, talán egy halk, fájdalmas vonást von asszonyolvasóinak ajka köré: Hiába okosság, műveltség, tehetség, akarat . . . hiába tiszta szem, az összefüggéseket felfedő értelem, hiába a robot bátor vállalása, ha a női szoknya

„uszályán nem térdel trisztáni vágygyal a férfi,
s ölében nem szunnyad repdeső, póre poronty . . .“

amint egyik legszebb versében mondja, akkor csak „rongy, rongy, rongy!“ ez a szoknya és talán minden más is értéktelen és értelmetlen . . . Ezekből a nemes ritmusú művészi sorokból meztelenül sír a vallomás: Nincs teljes asszonyi élet férfi és gyerek nélkül.

Íme a ma modern asszonya, a kenyérkereső nő, az alkotó nő! Így néz ki belül. Így néz ki, ha őszinte. Olyan, mint a nőtényfarkas, aki az eredményes vadászat után is csak

„hímtelen nőtény, nemkölykedzett anya, talányos
fonákja szabálynak . . .“

Az el nem használt szeretet és gyöngédség alázattal és rezignációval a szegények, a nincstelenek felé fordul, akikhez lehajlik a robotos asszony, hogy gyöngéd ujjjaival meg-símogassa keserves életüket. Nagy szeretetében még a gyilkos arcán is meglátja a tisztább élet lehetőségét, a szegény virágáros öregasszony tompa megadásában a szentséget, a züllött kis utcai lányban azt, amit elveszített, ami megilletné fiatalságát.

Az ő asszonyi törvény mellett az ő emberi törvény uralja ezeket a verseket, amelyeknek majdnem mindenike egy igaz költő és egy igaz ember dokumentuma.

Hogy valaki így dokumentálhasson, ilyen meggyőzően, ilyen visszavonhatatlanul, ilyen maradandóan, ehhez az igazi tehetség őserije kell.

Patai Edith.

HELLER BERNÁT HATVANY BERTALAN KÖNYVÉRŐL. A „Pester Lloyd“ május 5-i számában nagy méltató cikket írt Hatvany Bertalan könyvéről „Ázsia lelké“-ről, amelyet a Mult és Jövő annak idején ismertetett. Heller Bernát, a nagyhírű tudós, aki ennek a tárgykörnek mindennütt ismert, alapos művelője, behatóan foglalkozik a nagy mű egyes fejezeteivel, kiemeli a szerzőnek mélyeséges átérzését Ázsia lelkével szemben és azt a nemes szubjektivitást, amely ezt a történeti és népszichológiai igazságokkal telített könyvet áthatja. Arra az eredményre jut, hogy Hatvany Bertalan egészen sajátos művel ajándékozta meg a magyar irodalmat: „Ein geistdurchflutetes Werk, das da atmet und lebt, glüht und siedet, schäumt und überschäumt: eine Streitschrift, ein Geschichtswerk, ein Selbstbildniss, ein Be-

kenntniss. Seele erschliesst sich nur der Seele. Hier haben sich Tiefen der asiatischen Seele einer verständnisvollen europäischen Seele erschlossen.“

FRITZ M. KAUFMANN: DIE SCHÖNSTEN LIEDER DER OSTJUDEN. A Jüdischer Verlag (Berlin W. 50) kiadásában megjelent Kaufmannak, a zsidó dal propagátorának ez az érdekes füzet, amely valóban a keleti zsidók legszebb dalait tartalmazza, számszerint 47-et. A kottákon kívül adja a dalok szövegét jidisben és német átírásban. A kis könyv ára kötve 2 márka. Ugyancsak a Jüdischer Verlag kiadásában jelent meg a „Makkabi-daloskönyv“ és „Palesztinai énekeskönyv“. A három együtt kapható kazettában 6.50 márkáért.

SOKAT KIBÍR AZ EMBER. HALÁSZ MIKLÓS KÖNYVE. Halász Miklós könyvének nem árt, hogy nem hivatásos író írta. Sőt azt lehetne állítani, hogy épp az abszolút őszinteség, keresetlenség, amely nem hagyja, hogy sok vesszen el az agytól és szívtől a betűig, adja ennek az írásnak frissességét, melegségét, értékét. És ezenfelül: Halásznak van mondanivalója, egy egész darabja a világtörténelemnek egy mélyeséges dokumentuma az emberi szenvedés különböző fokainak sűrűsödik össze abban a majdnem 10 esztendőben, melyet hazájától távol, a harctéren és Oroszországban töltött és amelynek történetét síma, gördülékeny nyelven megírta. Sőt néha azt szeretnők, ha még részletesebben írta volna meg mindazt, amit átélt, átszenvedett, ha még több és több képet terítene ki előttünk abból az idegen világból. Ez a könyvének legjobb dicsérete.

VIHAR BÉLA VERSEI, új könyvében összegyűjtve, kétségtelenül erős költői tehetségről tesznek tanúságot. Új formák felé törekedik és magán viseli a keresés és forrongás bélyegét. Tartalomban mindig igyekszik magát távol tartani a sablontól és gyakran túlmerésznek tűnik. Vihar Bélának még sok mondanivalója lesz a magyar-zsidó költészet számára és még sokszor fog kopogtatni az új irodalom ajtaján.

CSERMELY GYULA „AMI KÉT MIATYÁNK KÖZÖTT VAN“ című újabb regénye az írónak kétségen kívül legérdekesebb és legértékesebb alkotása. Egy egész kornak, a mult század utolsó két évtizedének az ország társadalmát forrongásban tartó felekezeti kérdései izzanak ebben a regényben, melynek minden mozzanata és gondolata, meseszövése drámai fordulatai élesen világítanak rá arra, ami örök emberi és éppen ezért mindig mai és mindenkit érdeklő. A regény hőse, a fiatal Blattgrüner Gerson, dúsgazdag, de a világtól messze elmaradt topolyházai vallásos zsidó család fia, aki eleven, húsból és vérből való alakja korának. Lelkében két világnézet vívja meg harcát és kergeti majdnem halálba a regény hősét. Igazi írói ajándék ez a regény, melyet az olvasóközönség hálás elismeréssel fogad.

BIN GORION RAHEL ÉS EMMANUEL: VOM GARTEN EDEN, DER ARCHE NOAH UND DEM WEISEN KÖNIG SALOMO. (Bücherei das Schoken Verlags.) A csinosan kiállított kis kötet 77 zsidó elbeszélést tartalmaz, növényekről, állatokról és a bölcs Salamon királyról. A kiváló Bin-Gorionék tolmácsolása kellemes olvasmányt nyújt felnőtteknek, de könnyen érthető és élvezetes gyerekek számára különösen.

— f. —

Z. F. FINKELSTEIN: TÖVISES ÚTON. A Herzl-könyvtár nyolcadik száma Finkelstein novelláskötete, Dr. Gerő László fordításában. A novellák témáját a szerző Herzl életéből merítette és művészi módon dolgozza fel a nagy vezér életének legjelentősebb mozzanatait, zsidóságára és ezzel együtt nagy feladatára való eszmélésétől haláláig. Az utolsó novella — már a Mult és Jövőben is megjelent — Herzl fiáról, Hansról szól. Dr. Gerő László fordítása mindenütt a tőle megszokott magas színvonalon marad.

TOLLHEGYRŐL

KENYERES-KAUFMANN ESETE A PARLAMENTTEL.

Szó sincs róla, ez nem zsidó ügy, ha az affér hőse zsidó volt is. A zsidóságnak nincs itt se vádolni, se védekezni valója — *kifelé*. Még azt se lehet mondani, hogy az eset meg nem történt volna, ha *Kaufmann*-nak nem kellett volna *Kenyeressé* válnia ahhoz, hogy boldogulhasson. Kivételes patológikus esetről van szó, ami egy ős-Kenyeres pajtással is megtörténhetik, ha tehetségénél magasabb ambíciók fűtik és vágyainak útját szélhámosságokkal egyengeti és könnyítgeti. Inkább *befelé* tanulságos némileg az ügy. De itt is legfőleg tragikomikus. Mert az „asszimiláció” csúnya ugyan, ha a rabbinus fia kikeresztelkedik és kitagadja vagy letagadja szüleit, hogy „honatya” lehessen. Itt azonban ennél is furcsább eset „forog a szőnyegen”. És ez a szőnyeg éppúgy lehet keleti, mint torontáli, vagy éppenséggel eredeti „magyar-perzsa”.

A BERNI ÍTÉLET.

Bernben kihirdették az ítéletet, amely hamisítványnak, szennyirodalomnak bélyegzi a „Cion bölcsői” című röpiratot, amelyből az antiszemitizmus tudósai, köztük Hitler és társai is annyi érvet merítettek a zsidóság ellen és annyi indokot a „nem-árják” üldözésére. A berni törvényszék keresztény szakértők hivatott véleménye alapján hozta meg egyhangúlag az ítéletét. Szó sem lehet elfogultságról. Tudós teológusok és történetírók vizsgálták át az anyagot és napnál világosabban kiderítették, hogy itt egyszerű hamisítvánnyal van szó, amit a zsidók ellen való felhasználásra gyártottak a régi cári birodalomban és felmelegítették a harmadik birodalomban. Az ítélet általános Halleluját fakasztott a liberális és főként a zsidó sajtó hasábjain. De itt is alkalmazható a prófétai ige: „Ne örvendj Israel, ne ujjongj a népek között.” Nem fog használni semmit. A szennyiratot tovább is mint szentírást fogják terjeszteni és lázítani fognak vele továbbra is a zsidók ellen. A berni törvényszék ítéletét megfellebbezik a legfelsőbb fórum ítélőszéke: a *Demagógia* előtt. És a végrehajtás ennek a kezében van.

DREISER „ÉS A ZSIDÓK...”

A legkevésbé szimpatikus műfaj az „...és a zsidók”. Amikor mindenáron igyekeznek kihámozni könyvből, íróból a legjelentéktelenebb zsidó vonatkozásokat, amiket azután lehet felfujni, kisütni és feltálatni. Dreiser, az amerikai író azonban ezúttal maga gyártotta ezt a kapcsolatot. Nyilatkozatot adott ki a zsidók ellen hitleri értelemben, hogy kibujnak minden munka alól, levegőexisztenciák, nem őszinték és általában sok van belőlük Amerikában, egész zsidók, félzsidók, harmad- és negyedzsidók, lehet a számuk így együtt vagy 37 millió. És mikor Dreiser nyilatkozata némi felháborodást keltett az Egyesült Államok liberális közvéleményében, kissé visszavonta, helyesbítette és módosította a szavait, hogy csak a zsidó kapitalistákat utálja, egyébként ő nem antiszemita és nem fascista, hanem Lenin híve. Az egészben pedig az a legérdekesebb, hogy Dreiser apostolai, nagyságának heroldjai, kürtösei, rajongói csupa zsidók. Vagy talán éppén ezért akarja most már lerázni a zsidókat, mert nem akar lekötözöttjük, adósuk lenni?

ZSIDÓ HUMOR

HÁNY ORVOS VAN TEL-AVIVBAN?

Erre felel a palesztinai humor következő anekdotája: Egy autobuszmegállónál valaki rosszul lesz.
— Orvost! Orvost! — kiáltja valaki.

Épp arra robog az autobusz tele utasokkal. És a kiáltás hallatára az egész autobusz kiürül. Valamennyi utas le száll és odatolong a beteghez. Valamennyi orvos volt. Végre a nagy tolongásban utat tör magának az autobuszt vezető soffőr:

— Engedjenek engem oda, én is orvos vagyok és utcai ájulásokban specialista.

És hogy él meg a sok orvos Tel-Avivban?

Erre is tud választ a palesztinai humor:

— Ha egy zsidó Tel-Avivban megbetegszik, megvizsgáltatja magát az összes orvosokkal sorban.

A „MAKABIJA” UTÓHUMORA.

A Makabija világ-sportversenyre tudvalevőleg sok ezren jöttek be Palesztinába sport-certifikáttal, de igen kevesen mentek vissza. A palesztinai néphumor azt a hírt traktálta, hogy a makábi-csapatok hirdetést tettek közzé a napilapokban, hogy „kerestetnek emberek, akik az elhozott makábi-zászlókat visszaviszik az egyes országokba. Nem-zsidók előnyben részesülnek”.

Egy másik hír szerint Lord Melchett, a Makábi elnöke és mecénása eszközölte ki a palesztinai kormánynál a certifikátokat a sportcsapatok részére. És ekkor a következő párbeszéd folyt le a lord és a kormányzó közt:

A kormányzó: És Lordságod kezességet vállal azért, hogy a makabisták, akik néhányheti tartózkodásra kapnak engedélyt, nem fognak illegálisan az országban maradni?

A Lord: Egyetlen makkabista sem marad az országban.

A kormányzó: És ha mégis itt maradnak?

A Lord: Ezeket azonnal kizárjuk a Makábiból.

A LÉLEK IS...

A casi caddik kérdezte egyik chászidját az asztalnál, hogy kapott-e eleget enni-inni.

— Rabbi, felelt a chászid rajongva, nem étel-ital kedvéért jöttem én ide.

— A lélek is, mosolygott a caddik, nem azért jött erre a világra, hogy egyék-igyék, de ha megvonják tőle az ételt-italt, megszökik...

KIÉ TISZTA?

R. Cvi *Auerbach*, kunini rabbi megbetegedett. Elküldtek az orvosért. Jött az orvos, hogy megvizsgálja, majd megnézte a nyelvét és fejét csóválva szólt:

— Rabbi, a nyelve nem tiszta.

— Igaz, sóhajtott R. Cvi, én és a szívem tudjuk ezt. De ki mondhatná magáról a hünös emberek között, hogy a nyelve tiszta?

MI A KÜLÖNBSÉG?

A kocki cadik, reb Mendele mondotta egyszer:

— Mi a különbség a kocki chászidok és a többi chászidok közt?

— A többi chászidok nyilvánosan cselekszik a jót és titokban a rosszat, a kocki chászidok pedig nyilvánosan cselekszik a rosszat és titokban a jót...

SIÓFOKON

FRÄNKEL orthodox kóser penzió és éttermei ezidei szezonra ismét megnyílt **Batthyány-utca 16.** szám alatt. — Előzetes érdeklődés a budapesti étteremben **Károly király-út 3/a.** Tel.: 37-2-57 és 34-5-02

KRÓNKA ÉS SZEMLE

CSENIHOWSKY A FINNORSZÁGI KALEVALA-ÜNNEPÉLYEN. Csernihowskyt, a nagy héber költőt, akit Budapesten a „Mult és Jövő“ Csernihowsky-estjén ünnepeltünk, a finnországi Kalevala-ünnepségek rendezőse meghívta vendégül, mint a Kalevala-éposznak héber fordítóját. Visszatérve Finnországból, elmondotta a „Haarec“ munkatársának tapasztalatait: A kék-fehér héber zászló együtt lobogott a többi népek zászlójával a hotelen és a parlamenten, ahol a Kalevala-ünnepségek lefolytak. Prof. Stollberg, az első finn köztársasági elnök így is üdvözölte Csernihowskyt, mint a zsidó Palesztina képviselőjét. Ezután leírta a költő a Kalevala-ünnepségek imponáló lefolyását: A Kalevala finn nép-éposz, amely körülbelül 1000 évvel ezelőtt fejeződött be és nagyon el van terjedve a finn nép között ma is. Vannak egyesek, akik egész fejezeteket tudnak elrecitálni az époszból. Beszéltem egy 70 éves parasztasszonnyal, aki 20.000 sort tudott elmondani a Kalevalából szóról szóra, emellett nem ismeri az írás-olvasást és csak a száj hagyományból tanulta meg. Téli éjszakákon a szövőszék körül szokták recitálni az asszonyok a Kalevalát és egyesek finn hangszeren a „kantelán“ kísérik, amely hasonló a régi héber kinórhoz. Az ünnepélyt abból az alkalomból rendezték, hogy most száz éve, hogy dr. Lönnrot összegyűjtötte a nép ajkáról a Kalevala teljes szövegét és kinyomatta. A könyv körülbelül 40.000 sort tartalmaz. A Kalevalának olyan szerepe van a finnek között, mint a bibliának a zsidóságban. Az ünnepre meg voltak hívva a Kalevala összes fordítói, 28 ország volt képviselve. A Kalevala finn ismerői között számos zsidó barátommal is találkoztam. A finn és svéd sajtó interjúkat közölt velem Palesztináról és a héber irodalomról. Az ünnepen felkértek, hogy olvassak fel a Kalevala héber fordításából. A megnyitón a 28 ország képviselője beszélt, de csak három beszédet adtak ki teljes szövegével és ezek között volt Palesztina képviselője is. Ezeket mondtam többek között: „Boldog vagyok, hogy átültethettem egy mithosz-alkotó nép legszebb költészetét, egy másik mithosz-alkotó népnek, a zsidónak nyelvére. Boldog vagyok, hogy a sok ezer tó országának csodálatos világait átültethettem a perzselő nap és izzó sziklák földjére. A népek közötti türelmetlenségnek mai korszakában, amelyhez hasonlót a történelem nem ismer, a költészet, a lélek legeredetibb alkotása, maradt az egyedüli hely, ahol az ember embertársával találkozhat, mint ember.“ Meglátogattuk Finnország régi helyeit és sok helyen találkoztam ős héber betűkkel. Finnország kicsiny zsidósága is résztvett az ünnepélyben és nagy megtiszteltetésben részesült a héber Kalevala érdemeiben.

HERZL-ÜNNEPÉLY. A magyar Cionista Szövetség nagyszabású emlékünnepelet rendezett Herzl születésének 75. évfordulója alkalmából a pesti hitközség Goldmark-termében. Az egész országból és az utódállamokból is számosan jöttek, hogy Herzl szülővárosának ünnepségében részt vegyenek. Dr. Miklós Gyula, a M. C. Sz. elnöke áttekintő összefoglalását adta Herzl történeti jelentőségének. Patai József héber nyelven méltatta Herzl egyéniségét. Dr. Grünbaum Oscar, az Osztrák Cionista Szervezet elnöke ünnepi beszédében párhuzamot vont a mai helyzet és a mozgalom elindulásának napjai között, Herzl működésének tükrében. Hollán Lili Patai Herzl-könyvének utolsó fejezetét, Herzl halálát, adta elő nagy művészettel, a hallgatóságot könyvekre indítva. A Hatikva eléneklésével fejeződött be az imponáló ünnepély. Este bankett volt a Herzl-teremben. Dr. Miklós Gyula elnök, Dr. Oscar Grünbaum, Baló Lajos, a K. K. L. erdélyi biztosa, Dr. Schönfeld József szólaltak fel, a Herzl-ünnepségbe az aktualitásokat belekapcsolva. Előző este a M. C. Sz. Klal-cionista gyűlésén Dr. Miklós

elnöki megnyitója után Dr. Sonnebaum, Vermes Ernő igazgató, az Erdélyi Nemzeti Szövetség elnöke, dr. Lantos Tivadar ismertették a klal-cionizmusnak minden pártszempont fölött álló elveit.

A GYŐRI IZR. IFJ. KULTÜREGYESÜLET jubiláris közgyűlésén a főtikári és különböző szakosztályi jelentések után a következő tisztikart választották meg: *Elnök:* Dr. Rothauser György. *Ügyvezető elnök:* Dr. Váradi Andor. *Al-elnökök:* Reich Ottó, Raab István. *Ügyész:* Dr. Fekete Oszkár. *Főtikár:* Bolgár István. *Tikár:* Schwartz Iván. *Pénztáros:* Weiner Márton. *Könyvtárosok:* Nagy Tibor és Winkler Mihály. *Ellenőrök:* Fodor Márton és Krausz Imre (Ménfő). *Jegyző:* Weltner Miklós. *Háznagy:* Eckmann Miklós. *Számvizsgálók:* Pollák László, Singer Mór, Hermann Béla, *Tikári sajtóreferens:* Nemsitz Emil. A választás után dr. Rothauser elnök köszönte meg a bizalmat, majd dr. Erdélyi Ernő tűzoltó főparancsnok, iskolaszéki elnök és Stadler Dezső építész, az egyesület alapító tagjai szólaltak fel.

A PÉCSI IZR. HITKÖZSÉG népszerű elnöke, dr. Deutsch Zsigmond, gyülekezete rég táplált szándéka megvalósításában fáradozik, hogy kultúrpalotát létesítsen, mely kivitelében méltó volna a hitközség egyre emelkedő lélekszámához, s magában foglalná mindazon intézményeket, amelyek nagyrészt megvannak, hivatást teljesítenek s a kultusz, kultúra és jótékonykodás terén táplált igényeket kielégítik. A lefolyt peszach-ünnep utolsó napján, mely barmieva avatása 50. évfordulója volt, a Tóra elé járult és e fenti cél szolgálatára jelentékeny adományt ajánlott fel, dr. Wallenstein Zoltán főrabbi pedig az alkalmat felhasználva, hokros érdemei méltatásával, gondolatokban gazdag beszéddel köszöntötte a közszeretethen álló, gondviselés-szerű vezérferfiút, aki kifogyhatatlan energiával és áldozatkészségével egyre gazdagítja hitközségét értékálló intézményekkel. A rögtönzött ünnepély fényét a most létesült Goldmark-énekkar is emelte.

כשר HOTEL BELLEVUE כשר PÖRTSCHACH AM WÖRTHERSEE

Vornehmes Haus unter streng ritueller Leitung. Herrliche Lage, direkt am See. Schöne, sonnige Zimmer mit Fließwasser. Vorzügliche internationale Küche

Volle Pension:

Vor- u. Nachsaison S 9.- Hauptsaison S 12.-

Seebad und Garage frei * Geöffnet von Mai bis Oktober * Verlangen Sie Prospekte

Orth. כשר MAGAS TÁTRA Orth. כשר

SCHREIBER-PENZIÓ

Elismert kitűnő konyha, pontos kiszolgálás, a ház modernül berendezve. Hideg-meleg folyóvíz, központi fűtés. A villa teljesen déli fekvésű. Felnőtt leányok és nagyobb gyermekek kíséret nélkül felvétetnek. Egész éven át nyitva. Bővebb felvilágosítást és prospektust készséggel küld

SCHREIBER MÓR PENZIÓ, TÁTRA-LOMNIC

50 ÉVE NYOMDÁSZ. A Hungária-nyomda szép ünnepségben részesítette munkatársát, *Klopper* Bélát, aki 50 év óta nyomdász, 40 év óta dolgozik a Hungáriában és 30 évig volt művezető. A nyomda igen ízlésesen és artisztikusan kiállított füzetet adott ki tiszteletére dr. *Bródy* Lászlónak meleghangú előszavával. „Élete és munkássága követendő például szolgálhat az ifjú nyomdásznemzedéknek.“

DR. ZAHLER EMIL ÜNNEPLÉSE. A pesti hitközség jótékonyági ügyosztálya rendezésében Zahler Emil előljáró tiszteletére nagyszabású ünnepséget rendezett a Goldmark-teremben. *Molnár* Gyula előljáró, *Stern* Samu, a hitközség elnöke, *Baracs* Marcellné, a Minosz elnöke, *Vass* Lajos körzeti elnök és *Usetty* Béla, a BESZKÁRT elnökigazgatója üdvözölték dr. Zahler Emilt, aki a lelkes beszédekre megindultan válaszolt, ígérve, hogy a jövőben fokozott energiával folytatja humánus működését.

AZ ORSZÁGOS IZRAELITA PATRONÁZS EGYESÜLET 25 ÉVES JUBILEUMA impozáns keretek közt folyt le f. hó 21-én, d. u. 5 órakor a Pester Lloyd dísztermében. Jelen voltak a kormány, a fiatalkorúak bírósága, az állami gyermekmenhelyek, az Árvaszék, a Stefánia Szövetség, a Gyermekvédő Liga, a főváros, a katolikus patronázs képviselői, valamint a felekezeti hatóságok és egyesületek minden számottevő tagja. Székely Ferenc udv. tanácsos, valamint Hevesi Simon vezető főrabbi, akik az Egyesületnek 25 év óta vezetői, meleg ünneplésben részesültek. Varsányi Géza titkár jelentése rövid összefoglalását adta a multnak és széles perspektivákat nyitott a jövőre. Igen sok lelkes felszólalás hangzott el, amelyek mind az elnökök hervadhatatlan érdemeit hangoztatták s egyúttal rámutattak arra a nagyjelentőségű feladatra, mely a Patronázs Egyesületre vár. Feltűnést keltett dr. *Halász* Sándorné lelkes, poétikus felszólalása a vidéki fiókok nevében. *Barát* Endre szép verset olvasott, *Hollán* Lili szavalt.

LEÁNYAVATÓ ÜNNEPÉLY. A Dohány-utcai templom zsúfolásig telt meg a szép ünnepre. A földszint padjait elfoglalták a fehérruhás lányok, akik áhitattal hallgatták dr. *Fischer* Gyula főrabbi avatóbeszédét, majd vele együtt elmondották hangosan a hűségfogadalmat. Az ünnep kétségtelenül mély hatással volt a növendékekre és szülőkre.

A SZEGEDI HITKÖZSÉG HERZL-ÜNNEPÉLYE. Herzl születésének 75. évfordulója alkalmából nagyszabású ünnepélyt rendezett a szegedi hitközség dísztermében. Dr. *Fränkel* Jenő rabbi méltatta Herzl jelentőségét, *Färber* Jakab igazgató és *Sebestyén* József előljáró, akik a Mult és Jövő legutóbbi társasutazásában vettek részt, palesztinai benyomásaikról tartottak érdekes, színes előadást, amelyet a hallgatóság nagy lelkesedéssel fogadott. *Sebestyén* előljáró megemlékezett arról, hogy a jeruzsálemi egyetem botanikai gyűjteménye vezetőjének, dr. *Haruwéninek* indítványára a „Mult és Jövő“ jubileumának megörökítéséül külön nagy vitrinben helyezik el azokat a szentföldi növényeket, amelyeknek bibliai neveit *Löv* Immanuel állapította meg. A hallgatóság meleg ünneplésben részesítette a jelenlevő *Löv* Immanuelt. Dr. *Biedl* Samu elnök hatásos záróbeszédben buzdított a palesztina-munka felkarolására.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP egyesület az idén is folytatja humánus tevékenységét. A súlyos gazdasági helyzet folytán olyan szülők is kérik gyermekeik elküldését, akik maguk is nyaraltak, sőt magukkal vittek egy-egy szegény gyermeket. Az egyesület vezetősége kéri minél szélesebb rétegek támogatását a sinylődő gyermekek megmentésére. Adományok küldhetők az egyesület címére: Síp-u. 12.

FIGYELEM! Mátrafüreden orthodox kóser egyedül csak a *Klein* Penzió. A fenyves mellett, villasorban, teljesen pormentes helyen. Elismerten a legjobb házi koszt. Elő- és utószezonban 5.— P-től és főszezonban 6.— P-től. Prospektust küld ifj. *Klein* Sámuel, Mátrafüred.

„Jeruzsálem“ és „Galilea“

legtökéletesebb komforttal épült óceánjáró gyorshajóinkon bonyolódik le változatlanul a palesztinai utasforgalom oroszánrésze.

MERT e két hajón *nincs* harmadik osztály. Régi, olcsó áraink ma e két tökéletes hajó turistaosztályára vonatkoznak, kizárólag külső-házaspárok részére feltétlenül kétágyas kabinban való elhelyezéssel, bőséges, választékos, kívánatra szigorúan orth. rituális ellátással.

MERT az út Budapesttől Triesztig csupán 13 óra, Trieszttől Jaffáig négy és fél nap, úgyhogy az utazás teljes időtartama alig több öt napnál.

MERT hajóinkon évtizedek óta minden zsidó utas otthon érzi magát. Kérjen minderről részletes felvilágosítást magyarországi főirodánktól:

LLOYD-TRIESTINO

THÖKÖLY-ÚT 2 BUDAPEST VÁCI-UTCA 4

A PESTI IZR. NŐEGYLET 69. évi közgyűlésén *Vészi* Józsefné elnökölt, vázolta az egyesület emberbaráti működésében elért nem remélt eredményeket, amelyeket elsősorban nagyszerű munkatársainak: dr. *Dénes* Lajos ny. tanker. kir. főigazgatónak, az egyesület kiváló főtitkárának és az egyesület buzgó vezetőségének köszönhet. Dr. *Dénes* Lajos beszámolt az egyesület multévi munkájáról, amellyel intézményei (leányárva, leányotthon, gyermekágyas-otthon, „*Vilma*“ Női Otthon, segélyezési osztály) révén közel 250.000 P-t fordított charitatív céljaira. A számvizsgálóbizottság tagjaiul dr. *Buday-Goldberger* Leó, dr. *Dési* Géza, *Fleischl* Sándor, *Kálmán* Henrik, *Klein* Gyula és báró *Csepeli Weiss* Jenő urakat újból egyhangulag megválasztották. A hitközség nevében dr. *Zahler* Emil előljáró hódolt az egyesület nagyarányú charitatív munkásságának. Dr. *Buday Goldberger* Leó felsőházi tag, dr. *Deutsch* Ernő igazgatófőorvos, dr. *Friedmann* Ignác m. kir. kormányfőtanácsos és *neje*, az egyesület közszeretnek örvendő kiváló előljárója, dr. *Simonyi*, a Belvárosi Izr. Nőegylet titkára, dr. *Steinhardt* Lilly, a Junior-csoport érdemes elnöke és *Lázárné Kalmár* Zsófia tartottak nagyhatású beszédeket.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kélmestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

ZSIDÓ TENGERÉSZTISZTI ISKOLA. A beregszászi Brith Trumpeldor egyesületben alkalmam volt odaérkezett levelekből érdekes ünnepélyről értesülni, mely az első zsidókereskedelmi tengerészeti tiszti iskolában, a Rómától 70 kilométerre fekvő Civitavecchiában zajlott le. Dr. Angelo Sacerdoti, az azóta váratlanul elhunyt római főrabbi résztvett még ezen az ünnepségen. Jelen volt a római fasiszta nagytanács elnöke, 4 ezredes és prof. Mendes — Róma egyik legnagyobb szanatóriumának tulajdonosa — több egyetemi tanárral. Eljöttek a Rómában tanuló külföldi zsidó diákok, a környékbeli legelőkelőbb családok és igen sokan Civitavecchiából is. A növendékek, bár formaruhájuk még nem volt, egyformán öltöztek. Sötét nadrághoz igen szép, sötétkék pullover viseltek. A pullover baloldalán *a mellre egy menóra volt dolgozva mentőövben,* s azon keresztül egy hajóhorgony. Moricio Mendes, prof. Mendes fia, h. náció, olasz nyelven üdvözölte a vendégeket a növendékek nevében. Utána héber dalokat énekeltek az ifjak s a lelkesedés oly nagy volt, hogy néhány dalt ismételniük kellett. Dr. Sacerdoti főrabbi beszélt ezután Palesztináról, majd az ifjúsághoz fordulva, szavait így fejezte be: „Mint Jabotinsky első aspirántjainak, s a zsidó nemzet jövőbeli első tengerésztisztjeinek, kívánok erőt, kitartást a tanuláshoz és sok szerencsét a pályájukhoz. A római fasiszta tanács elnöke a kormány nevében üdvözölte az iskola tanulóit. „Az előttem felsorakozó ifjúságban ugyanazt az erős, kitartó akaratot és élniakarást találok, mint a „Mussolini“ ifjaiban. Legyen a „Betár“ Palesztinában annakidején oly védőbástyája a nemzetnek, mint a mai ifjú fasiszta szervezet az olasz államnak.“ Kiemelte még, hogy az olasz nép nem ismeri az antiszemitizmust és bármely olasz iskola szeretettel fogadja a zsidó tanulókat. Végül „Betárim Tel cháj“ köszöntéssel fejezte be beszédét a nagytanács elnöke. Egy ezredes ugyancsak buzdító szavakat intézett az ifjakhoz, felszólítván őket, igyekezzenek a haditengerészetből is elsajátítani valamit. Oktatásaikon szíve-

sen látott vendégek. Számos üdvözlő felszólalás után a szépen sikerült ünnepély a „Hatikvá“-val zárult. Az iskola a kapitányi rang elérésére képesít, bármely nagy hajón a Földközi-tengeren, 2—3 gyakorlati év után. Az óceánon pedig mint tisztek működhetnek. A tanítás szünet nélkül — még az olasz ünnepnapokon is — folyik, mert a tanulóknak a 3 éves tananyagot 8 hónap alatt kell elvégezniük. A Tel-Cháj alap központi vezetősége egy háromarbócos, 550 tonnás motorvitorláshajót vásárolt a Betár tengerészeti tiszti iskola részére. Az iskola növendékei ezen a hajón indulnak a tanfolyam befejezése után Palesztinába, majd visszatérve, átadják a hajót a szeptemberben kezdődő új tanfolyam céljaira.

A HÉBER VILÁGSZÖVETSÉG KONFERENCIÁJA TEL-AVIVBAN. A héber világszövetség Brit Ivrit Olamit, amely kizárólag kulturális célok szolgálatára alakult, konferenciát tartott Tel-Avivban, amelyen résztvettek Dél-Afrika, Amerika, Németország, Lengyelország, Magyarország, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia stb. delegátusai, az egyetem és írói testületek képviselői. Prof. Szlousch nyitotta meg a gyűlést, Rosenhack beszámolt a legközelebbi világkongresszus előkészületeiről, dr. Hauser a Bialik-alapról, dr. Rosenfeld az új központi bizottságról, majd elhatározták, hogy a héber világkongresszust összehívják 1937 tavaszára Palesztinába, addig is fokozatos tevékenységet fejtenek ki a Bialik-alap megvalósítása érdekében és Tel-Avivban új központi szervet állítanak fel a program megvalósításának előkészületeire.

A PESTI ZSIDÓ IFJUSÁG SZERVEZKEDÉSE. A Pesti Izr. Hitközség keretében működő ifjúsági csoportok tömörülése alkalmából május 23-án este a Goldmark-teremben összejövetel volt, melyen dr. Riegler Tibor bevezetője után Stern Samu, a pesti izr. hitközség elnöke mondott beszédet az ifjúsági csoportok együttes zászlóbontása alkalmából, az ifjúság feladatairól.

Dr. Frenkel Bernát
vallástanár
zsidó nevelőintézete
Budapest, VI.,
Aréna-út 84. sz. * Telefon 28-8-43

Internátus a városligeti villanegyedben, minden iskolatípus közelében, fiuk- és leányoknak.
Gyermek- és diáküdülő a Bükkben, klimatikus gyógyhatású helyen, 400 m. Lillafüred fölött.
Leánytovábbképző, 14 évesnél idősebbeknek, közművelődési és gyakorlati irányú tanfolyamok.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben
változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivételben * Elsőrendű fajborok
Budapest, VI., Révay ucca 4/B
Telefon 23-8-43

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sirkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

*Dr Kugel Chajim képviselő,
a munkácsi héber gimn. igazgatója*

*Sass Irén,
akinek most jelent meg versesköte*

*Dr Goldschmidt Lipót,
a nemrég elhunyt prosnítzi főrabbi*

CSEHSZLOVÁKIÁBAN nemrégén zajlottak le az országgyűlési választások, melyek ismét 2 mandátumot juttattak a zsidópártnak. Dr. Goldstein Angelo — a párt régi képviselője — és dr. Kugel Chajim, a munkácsi héber gimnázium igazgatója lesznek a zsidóság szószólói a parlamentben. A zsidóság nem indult most oly egységesen a választási küzdelembe, mint a párt megalakulásakor, ami a cionista mozgalomban fennálló súlyos ellentétekkel is hozható összefüggésbe. Dr. Kugel, a baloldali cionista irányzat exponense, s mintegy szellemi irányítója a ruszinszkói tanuló zsidó ifjúságnak. Tíz évi működése alatt a gimnáziumot, a kárpátaljai zsidóság egyik legjelentékenyebb intézményévé fejlesztette. 90 környékbeli helységről özönlének oda a diákok s bizonyos, hogy dr. Kugel tekintélyével úgy az államnál, mint zsidó körökben egyaránt, ezután még intenzívebben tudja majd az iskola érdekét szolgálni; hiszen a jelenlegi épület kibővítése szinte halaszthatatlan, miután évek óta igen sok növendéket kénytelen elutasítani az intézet helyszűke miatt. Megfelelő állami támogatás mellett a héber iskolaügy erősen fejlődhet. Dr. Kugel követelése szerint minden iskolában, ahol legalább 30 tanköteles zsidógyerek van, fel kell állítani párhuzamos héber osztályokat is, ha a gyermekek szülői kívánják. Az ifjúság nevelésénél a héber nyelv elsajátítására még nagyobb súlyt kell helyezni, mert az ifjúság számára az egyedüli kivezető út: Erec Jisraol. Ugyancsak több munkaalkalmat kell teremteniök a gyakorlati előkészítés céljából, az ipari és mezőgazdasági pályákon. Meggyőződése, hogy csakis az öntudatos, megalkuvást nem ismerő önérzetes zsidó tud magának tiszteletet kivívni. Dr. Kugelt egyéni értéke, közvetlensége, nagy képzettsége és kiváló szónoki képessége predesztinálja, hogy a hirdetett programot közmegelegedésre megvalósítsa.

Fodor Fülöp

ABEL PANN-KIALLÍTÁS LONDONBAN. Május 22-én nyílt meg nagy ünnepélyességgel Abel Pann londoni kiállítása a „Fine Art Society“ szalonjaiban. (148. New Bond Str. W. 1.) Sir Herbert Samuel, Palesztina volt kormányzója nyitotta meg a kiállítást és meleg szavakkal méltatta a szentföldi művész bibliai alkotásait, melyeket a közönség lelkes elismeréssel fogadott.

AZ IZRAELITA MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT FELOLVASÓ ÜLÉSE. Az IMIT legutóbbi felolvasó ülésén Dr. Szemere Samu elnöki megnyitója után Lederer Emma nagyértékű történelmi tanulmányában a középkori zsidó uzsora kérdését fejtegette. Sass Irén prófétai szövegek fordításával a régi Kelet atmoszférájába vitte a hallgatóságot. Nádain Pál a száz év előtti nyugatmagyarországi városok zsidóságának magánéletéről és ünnepeiről rajzolt művészi, eleven képet. A nagyszámú és előkelő közönség hálással ünnepelte az előadókat.

Legkényesebb egyéni kívánságnak megfelelően készít kombinéfűzöt, csípősorítót, terhességi- és egyéb gyógyszerköte

Sárkány Margit fűzőszalon

Budapest, V., Sziget-utca 11 szám

Lift díjtalan. * Vidéki előzetes megkeresésre készséggel állunk rendelkezésre. * A Mult és Jövő olvasói május hónapban 10 százalékos áremedményt élveznek

SIRKÖVEK

Művészi kivitelű, fedőlapos siremlékek

Legszebb kivitelben, legolcsóbb árban

BOROS ÉS KOHN

Cégtulajdonos: **BOROS JÓZSEF**

Budapest, Károly király-út 17. Tel. 41-4-92

„KÉK-FEHÉR“ ÉS „CIONIZMUS“ címen két új lap indult meg Budapesten, az utóbbi az általános cionisták hivatalos orgánuma, míg az első a revizionistáké. Mind a kétben a Palesztina építők munkájának aktuális kérdéseit tárgyalják nagy lelkeséggel, ha különböző szempontokból is. HÁZASSÁG.

Fuchs Sárkát Beregszászról eljegyezte Guth Manó Szatmárról.

Hoffmann Rózsikát Zentáról eljegyezte Niszel Mór aradi ezüstgyáros.

Benovits Böske (Michalovce), a „Joint“ Leányegyesület agilis pénztárosnője és Bermann Jenő (Uzhorod), a Zsidó Hitelszövetkezet tisztviselője jegyesek.

Dr. Káhán Niszon ügyvéd, az ismert cionista vezérférfi leányát, Évát, eljegyezte Spetter Miklós Bukarestből.

HALÁLOZÁS.

Jeruzsálemben elhunyt Szmuk József, ismertnevű talmudtudós 84 éves korában. A néhai negyhírű és nagytudású Reb Zálmen Leib Teitelbaum jesivájának első talmudistája volt. Élete nyugodt harmóniában folyt le és az volt a vágya, hogy az ősök földjén találjon nyugalmat. Temetése az Olajfák hegyén nagy részvéttel ment végbe. Székely Jenő főépítész, a tatabányai hitközség elnöke, édesapját gyászolja az elhúnytban.

Szenes Károly kolozsvári fakereskedő hetvenöt éves korában elhunyt. A megboldogultban, aki egyik alapítója volt a kolozsvári kongresszusi hitközségnek és a Chevra Kadisának, áldozatkész tagját vesztette a hitközség, amelynek fennállása óta választmányi tagja, tizenkét év óta pedig elnöke volt. Társelnöke volt a Chevra Kadisának is. A város zsidóságának osztatlan részvéte kísérte utolsó útjára.

Ing. Weisz Chajim, a ruszinszkói cionista mozgalom egyik legaktívabb tagja, hosszas betegség után elhunyt. A közszeretben álló fiatal mérnök halála Nagyszöllösön mély részvétet keltett.

Nagy részvéttel temették el Kozma Ilust, az oly fiatalon elhunyt agilis kereskedőasszonyt, aki nagy szerepet játszott a főváros kereskedők egyesületében is. Vértes Emil elnök mélyhatású gyászbeszédben méltatta Kozma Ilus érdemeit. Közgazdasági téren irodalmi működést is kifejtett. Tevékeny részt vett a zsidó közéletben is, a Pro Palesztinában, a Wizoban. Kozma Ilus korai halála nagy részvétet keltett a legszélesebb körökben. Gyászolja édesanyja, özv. Kozma Lajosné, nővére és kiterjedt rokonság.

HITHŰ HÁZIASSZONY csak kóser Manna Cikóriával főzi kávéját, mert két orth. rabbinátus hechserjével is el van látva. Gyártja: Fodor Jakab és Tsai, Budapest, X., Maglódi-út 17. Kapható minden fűszerüzletben.

Kendi Antal lakásberendező ipar
Simmelweis ucca 7
Külön javító és bőrfestő műhely

Ilyen még nem volt!

DORSCHOWITZ paplanüzem BUDAPEST, VIII PRÁTER-U. 53 Telefon 36-6-43	Műselyem brocat pehelypaplan 190/130 ... P	43.-
	Műselyem brocat prima vattapaplan ... P	24.-
	Dunnából pehelypaplan, műselyem brocattal átalakítom	22 pengőért

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34
Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

3 szó csupán

**SIRKŐ
LÖWY-nél
BUDÁN**

II., Fő-utca 79
Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEK
a legolcsóbb áron II, Zárda-utca
Margit-krt sarok **3**

*Fürdőruháik, pijamáik,
pongyolák
nagy választékban*

Székely Jenő cégnél
Petőfi Sándor-u. 9. és Váci-u. 7.

Abbáziában
meleg tengeri gyógyfürdők a
„Residenz“

penzióban mind a négy emeleten kaphatók. Idősebb uraknak és hölgyeknek, szívbetegeknek, asztmásoknak és elmeszesedésből eredő betegségeknek nagyon fontos, hogy a „Residenz“ nem fekszik magaslaton. Óriási előnye, hogy az összes előírt diéták pontosan betarthatók. Kitűnő konyha. A „Residenz“-ben minden kényelem és az összes modern komfort megtalálható, folyó meleg és hideg víz a szobákban. Lift, központi vízfűtés, 22 fokos meleg, tengerre néző, napos, loggiás és erkélyes szobák, kényelmes ágyakkal. A „Residenz“ egészen a tengerparton fekszik és nem a tengerparttal szemben. Első kategória. Feltűnő olcsó penzióárak. Bővebb információt nyújt Erényi Béla gyógyszerész személyesen reggel fél kilenctől este fél hétig (Diana-patika, Károly király út 5). Minden levélre válaszolunk és prospektust küldünk.
Telefon: 31-6-19.

Patai József összegyűjtött munkái

jubiláris díszkiadás 7 kötetben, művészi illusztrációkkal

Ára egészvászonkötésben 32 P

(Bolti ára 40 P lesz)

Fizetendő a megrendelésnél 8 pengő. A többi 24 pengő 3 pengős havi részletekben fizethető.

A jubiláris bizottság kéri a Mult és Jövő olvasóit, küldjék be postafordultával levelezőlapon előjegyzésüket. Az előjegyzett példányokat a szerző sajátkezű aláírásával látja el.

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut. 856-32

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10
TELEFON: J. 435-28

REMÉNY

★

SZERKESZTŐ

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, VII., AJTÓSI DÜRER-SOR 9

FÉLÉVI DÍJ 3 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

A Projectograph R.-T. a legnagyobb gondot fordítja arra, hogy a legjobb filmek, a legjobb vetítés, a legjobb hangleadás és a legelőzékenyebb bánásmód révén, mozgószínházaink közönségét a legkiválóbban kiszolgálja!

TIVOLI FILMSZINHÁZ
Nagymező-utca 8. szám
ODEON FILMSZINHÁZ
Rottenbiller-utca 37/B szám
ORIENT FILMSZINHÁZ
Izabella- és Aradi-utca sarok

F Ü R T H

lakástakarító- és légregítő vállalat
Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet
Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

Kuffler-étterem

Vilmos császár-út 39 Hajós-utca sarok
Telefonszám: 16-7-57 Fennáll 1903 óta

Menürendszer, mérsékelt árak
Ebéd házhoz szállítás
Péntek esti vacsorák

Olesón és jól vásárolhatunk

**KLEIN
ANTAL**

UJ ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Csányi u. sarok. Szemben a Nagymező-utcával

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

SIRKŐ

ALAPITVA: 1865-İK ÉVBEN

Celluloid ajtóvédő

Minden színben és formában.
Mégvéd kopástól, piszkolódástól.

Celluloid toaletberendezés
fürdőszoba-butor,

Celluloid kilincs
Celluloid felirati táblák.

„**Cello-fix**“ ajtó- és ablak-
légréselzáró,
megakadályozza nyáron a meleg levegő,
por és korom beáramlását.

HIGIÉRIA CELLULOIDIPAR
V., Hold-utca 5, a Nemzeti Bankkal szemben
Telefon: 15-9-16

KOLLER, MŰSZAKI IRODA
CSILLÁRGYÁR

VILLAMOS- ÉS GÁZBERENDEZÉSEK,
FÉMÁRÜGYÁRTÁS, VILLAMOS MO-
TOROK ÉS VENTILÁTOROK. VÉTEL,
ELADÁS ÉS CSERE. ÁTALAKÍTÁSOK

BUDAPEST, VIII., DOBOZI-U. 15. TELEFON: 31-3-37

DR GERŐ LÁSZLÓ:

PALESZTINA

földje, népe, történelme,
városai, gazdasági élete,
kulturája. Színes térképpel.
Ára 1 pengő 50 fillér

Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában

ABBÁZIÁBAN

legelsőrendű hotel-penzióban
megrendelt lakás 1 ágyas,
illetve 2 ágyas balkonos szoba

jutányosan átadó

Érdeklődés a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Márványdiszmutárgyak, kőfa-
ragó munka gyári előállítás

MAZZI LUIGI

Budapest, VII., Garay-utca 39
Telefon: 31-4-66